

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

**NÁVRH DOMOVA PRO NEMAJETNÉ A PROBLEMATICKÉ
SENIORY**

Diplomová práce

Autor práce:
Bc. Kateřina Lišková

Vedoucí práce:
Doc. Ing. Lucie Kozlová, Ph.D.

2011

Abstrakt

V současné době má celý svět společnou charakteristiku, která se vyznačuje tím, že se stále více lidí dožívá vysokého věku a ani Česká republika není výjimkou. Důsledkem je stále vyšší počet osob seniorského věku. Většina z těchto seniorů bude ohrožena nízkým příjmem, zvláště ti, kteří žijí sami. V současné době neexistují statistiky, které by vykazovaly počty seniorů v jednotlivých věkových kategoriích týkající se výše důchodů a vůbec neexistují statistiky za nižší územní jednotky než kraje. Je zarážející, že při alarmujících prognózách počtu seniorů se statistická data, která se týkají důchodů, neanalyzují detailně. Někteří ze seniorů patří do skupiny nemajetných a problematických seniorů například z důvodu neodvážení anebo odvádění nízkého sociálního pojištění. Pro seniory s nízkými příjmy bude potřebné vytvořit síť služeb, která bude zajišťovat jejich primární potřeby. Cílem práce bylo provést monitoring potřeb služeb pro seniory s nízkým příjmem a návrh potenciálního poskytovatele služeb. V rámci metodického postupu byla provedena obsahová a sekundární analýza dat sociodemografických ukazatelů o seniorské populaci. Sběr primárních dat byl proveden formou polořízeného rozhovoru s poskytovateli sociálních služeb pro seniory. Cílový soubor tvořili senioři ve správním obvodu obce s rozšířenou působností České Budějovice a zkoumaný soubor tvořili poskytovatelé sociálních služeb pro seniory. Výsledky diplomové práce potvrdily, že v Českých Budějovicích absentuje služba pro seniory s nízkými příjmy. Diplomová práce bude podkladem pro Magistrát města České Budějovice při řešení problematiky týkající se služeb pro seniory s nízkými příjmy.

Abstract

At present, the whole world has one characteristic feature in common, which is an increasing number of people reaching a high age. In this respect, the Czech Republic is no exception. As a result, the percentage of senior citizens is also steadily increasing. Most of these senior citizens will be threatened by a low income, especially those who live alone. At present there is no statistics that would show the numbers of senior citizens in specific age groups concerning the amount of pensions, and there is no statistics that would show the numbers in territorial units at lower levels than regions. It is surprising that, with the present alarming prognoses of the numbers of senior citizens, statistical data concerning pensions are not analysed in detail. Some of them rank in the group of poor and problematic senior citizens, as a result, for instance, of paying a low social insurance or failing to pay any social insurance at all. It will be necessary to create a network of services for low-income senior citizens that will guarantee their primary needs. The objective of this thesis was to carry out a monitoring of the need of services for low-income senior citizens, and a proposal of a possible provider of these services. The methodological process included a content and secondary data analysis of socio-demographic indicators about the population of senior citizens. The collection of primary data was conducted in the form of a semi-controlled interview with providers of social services for senior citizens. The target set consisted of senior citizens in the administrative area of the municipality with extended authority of České Budějovice, and the set subject to study consisted of providers of social services for senior citizens. The results of my diploma thesis have confirmed that a service for low-income senior citizens in České Budějovice is not available. My diploma thesis will constitute a basis for the Council of the City of České Budějovice when dealing with the questions concerning services for low-income senior citizens.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci na téma Zdravotní a sociální služby nabízené obyvatelům sociálně vyloučených lokalit v Českých Budějovicích vypracovala samostatně a použila jen pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce a to v úplném znění ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby stejnou elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích

Datum

Bc. Kateřina Lišková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Doc. Ing. Lucii Kozlové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, za její trpělivost, cenné rady a připomínky nezbytné pro kvalitní zpracování této práce.

Zvláštní poděkování bych chtěla věnovat svým rodičům, prarodičům a blízkým za jejich trpělivost a podporu při studiu.

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 SOUČASNÝ STAV.....	10
1.1 Demografická situace.....	10
1.1.1 Stávající demografická situace a demografické prognózy.....	10
1.1.2 Socio-demografická situace v Evropské Unii.....	11
1.1.3 Socio-demografická situace v České Republice.....	13
1.1.4 Socio-demografické údaje v Jihočeském kraji.....	14
1.2 Stáří a stárnutí.....	17
1.3 Chudoba a nemajetnost.....	19
1.3.1 Chudoba spojená se seniorským věkem.....	20
1.3.2 Bezdomovectví.....	21
1.3.3 Lidé potenciálně ohrožení chudobou a bezdomovectvím.....	23
1.4 Hmotné zabezpečení ve stáří.....	24
1.4.1 Důchodová situace v České republice.....	24
1.4.2 Starobní důchod v ČR.....	26
1.5 Sociální služby.....	31
1.5.1 Legislativní zakotvení sociálních služeb.....	32
1.5.2 Historie zákonů o sociálních službách.....	33

1.5.3	Vybrané pobytové sociální služby pro seniory v okrese	
	České Budějovice	36
1.5.4	Vybrané pobytové sociální služby pro nemajetné v okrese	
	České Budějovice.....	40
1.6	Financování sociálních služeb.....	41
1.6.1	Poplatky za sociální služby.....	42
1.7	Komunitní plánování sociálních služeb pro seniory.....	43
1.7.1	Dům Naděje Praha-Záběhlce.....	44
2	CÍL PRÁCE.....	45
3	METODIKA.....	47
3.1	Metodický postup.....	47
3.2	Charakteristika souboru	48
4	VÝSLEDKY.....	50
4.1	Výsledky analýzy sociodemografických dat.....	50
4.1.1	Analýza a projekce počtu samostatně žijících seniorů.....	50
4.1.2	Analýza a projekce počtu seniorů s příspěvkem na péči.....	55
4.1.3	Analýza a prognóza osob bez přístřeší.....	62
4.2	Výsledky položených rozhovorů.....	63
5	DISKUSE.....	67

6	NÁVRH DOMOVA PRO NEMAJETNÉ A PROBLEMATICKÉ SENIORY.....	72
7	ZÁVĚR.....	74
8	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	75
9	KLÍČOVÁ SLOVA.....	82
10	PŘÍLOHY.....	83

ÚVOD

Demografický vývoj české populace prochází s mírným zpožděním stejnými stádii jako země západní Evropy. Úmrtnost se za posledních 20 a 30 let v Evropě velmi výrazně měnila právě ve vyšším věku zejména u osob nad 75 let. Rychlé snižování úmrtnosti seniorů znamenalo, že jich stále (relativně) přibývalo, bylo tedy třeba vyplácet více důchodů, rostly nároky na zdravotní a sociální zabezpečení. Z tohoto důvodu je vývoj úmrtnosti od 70. let 20. století označován speciálním termínem – nové stadium ve vývoji úmrtnosti. Důsledkem je stále vyšší počet osob seniorského věku.

V blízké budoucnosti je nutná nejen transformace systému důchodového pojištění, ale systému sociální péče jako takového, neboť do důchodového věku přicházejí početné generace lidí. Většina z těchto seniorů bude ohrožena nízkým příjmem, zvláště ti, kteří žijí osamoceně. Někteří ze seniorů patří do skupiny nemajetných a problematických seniorů například z důvodu neodvážení anebo odvážení nízkého sociálního pojištění v době, kdy byli ekonomicky aktivní. Pro seniory s nízkými příjmy bude potřebné vytvořit síť služeb, která bude zajišťovat jejich primární potřeby. Cílem diplomové práce bylo, na základě analýzy dostupných sociodemografických ukazatelů a primárních dat týkající se seniorů s nízkým příjmem, navrhnout adekvátní služby a potenciální poskytovatele služeb ve správním obvodu obce s rozšířenou působností České Budějovice pro tuto skupinu osob.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Demografická situace

Lidé na určitém území jsou charakterizováni vlastnostmi, podle kterých je možné obyvatelstvo jako celek dále členit a strukturovat. Patří mezi ně především pohlaví a věk, dále rodinný stav, vzdělání, etnicita a náboženské vyznání. Tyto charakteristiky významně ovlivňují výsledné demografické chování obyvatel, kdy věk je druhou základní demografickou charakteristikou, která se s jedincem pojí na základě biologického procesu individuálního stárnutí. (18)

1.1.1 Stávající demografická situace a demografické prognózy

Většina evropských populací, včetně České republiky, má v současnosti značně nepravidelnou věkovou strukturu, odrážející vliv událostí z průběhu celého 20. století. V důsledku dlouhodobě nízké úrovně plodnosti a rostoucí naděje dožití při narození dochází k demografickému stárnutí populace, při kterém se mění relativní zastoupení hlavních věkových skupin. (17)

Stárnutí obyvatelstva se svými ekonomickými a sociálními dopady na společnost se dnes považuje za jeden z dominantních problémů lidstva. Populace osob starších 60 let se ve světě pohybuje na úrovni 22 %. V České republice tato skupina obyvatel tvoří 21 %, jak uvádí Štilec. (70) Stárnutí obyvatelstva je také odborníky označováno za základní populační proces 21. století. (69)

Počet lidí starších 60 -ti let na světě, tvoří přibližně polovinu počtu lidí ve věku 15 až 24 let, dále se očekává nárůst až o jednu miliardu (předjíždění ve věkové skupině 15-24 let) do roku 2020 a téměř 2 miliardy v roce 2050. V podílu osob starších 80 let a více se v roce 2050 předpokládá zvýšení z jednoho procenta až na čtyři procenta světové populace. Demografického stárnutí probíhá v rozvinutých i rozvojových zemích. V průmyslovém světě, bude od roku 2050 tvořit podíl osob ve věku 60 let 20 – 32 procentní nárůst. V rozvojových zemích se zvýší o 8 až 20 procent, jak uvádí Malmberg. (45)

"Od roku 2008 po příštích 25 let, se počet obyvatel ve věku 60 a více let zvýší o 2 miliony lidí ročně. (19)

1.1.2 Socio-demografická situace v Evropské Unii

Evropa dnes čelí demografickým změnám, jejichž rozsah a závažnost nemají obdoby. Přirozený přírůstek obyvatelstva Evropy činil v roce 2003 pouze 0,04 % ročně a nové členské státy s výjimkou Kypru a Malty dokonce zaznamenaly úbytek obyvatelstva. Demografické změny jsou výsledkem tří základních trendů, kromě snižování přirozeného přírůstku, je to také neustálé prodlužování délky života, což je výsledkem značného pokroku ve zdravotnictví a kvalitě života Evropanů. Tento pokrok by měl pokračovat a měly by se zmenšovat rozdíly ve střední délce života mužů a žen. A jako třetí z trendů, je to pak zvyšování počtu osob starších 60 let, které bude patrné až do doby kolem roku 2030, kdy se z generace „baby boomu“ stanou senioři. (35)

V roce 2004 byla průměrná délka života 81,5 let u žen a 75,2 let u mužů. V každé z předchozích čtyř desítek let došlo ke zvýšení průměrné délky života zhruba o 2,5 roku života, byly získány díky snížení úmrtnosti, zejména díky pokroku v boji proti respiračním onemocněním a rakovině v roce 1970,

a kardiovaskulárních onemocnění v posledních letech. Sociální komise pro stárnutí evropské společnosti, Agenda60 identifikovala evropský věk jako prioritní oblast a zdůraznil potřebu různých politických opatření. (19) Prognóza populačního vývoje do roku 2050, zobrazuje, že v kategorii dospělí (80+), může dojít k nárůstu až o 180,5% , jak je zobrazeno v tabulce 1.1.

Tabulka 1.1: Populační změny ve vybraných kohortách v období 2005 až 2050

Základní scénář Eurostat, EU-25 (v tisících)	2005-2010	2010-2030	2030-2050	2005-2050
Celková populace	+1.2%	+1.1%	-4.3%	-2.1%
Děti (0–14)	-3.2%	-8.9%	-8.6%	-19.4%
Mladí (15–24)	-4.3%	-12.3%	-10.6%	-25.0%
Dospělí (25–39)	-4.1%	-16.0%	-8.0%	-25.8%
Dospělí (40–54)	+4.2%	-10.0%	-14.1%	-19.5%
Dospělí (55–64)	+9.6%	+15.5%	-14.1%	+8.7%
Dospělí (65–79)	+3.4%	+37.4%	+1.5%	+44.1%
Dospělí (80+)	+17.1%	+57.1%	+52.4%	+180.5%

Zdroj: Zelená kniha „Nová mezigenerační solidarita jako odpověď na demografické změny“

Trend zvyšujícího se věku potvrzuje také situace v Německu. Dle výzkumu Rostock centra pro demografické změny: Pokud bude pozorovaný trend pokračovat, mohla by být průměrná délka života výrazně vyšší, než by se dalo předpokládat, podle oficiální předpovědi: V roce 2050 by průměrná délka života v této zemi měla být více než 90 let. (63)

Ve všech členských státech EU se však začínají objevovat nové přístupy k výzvám a příležitostem vyplývajícím z demografického stárnutí. (25)

1.1.3 Socio-demografická situace v České Republice

Stávající demografická situace v České republice je téměř totožná s vývojem v celé Evropě. Dalším vývojem se zabývá také Český statistický úřad v rámci projekce obyvatelstva.

Hlavní závěry Českého statistického úřadu v rámci projekce obyvatelstva České republiky do roku 2050:

- obyvatelstvo České republiky výrazně zestárne. Podíl osob ve věku nad 65 let by se mohl v roce 2050 přiblížit k jedné třetině, což by znamenalo zdvojnásobení současného podílu.
- nejrychleji bude přibývat osob v nejvyšším věku a to tak, že počet osob starších 85 let by se měl do roku 2050 až zpětinasobit.
- výrazně přibude osob s nárokem na starobní důchod, posun věkové hranice pro odchod do důchodu tento vzestup jen dočasně ztlumí. První vlna výrazného nárůstu počtu těchto osob nastane již kolem roku 2007 přechodem silných poválečných ročníků do tohoto věku. (15)

Koval uvádí, že demografické procesy se stávají významným prvkem celosvětových prognóz zabývajících se budoucností člověka a lidstva. Na změnu demografického vývoje, jeho dynamiku a strukturu má vliv celá řada faktorů působících na zdraví a reprodukci obyvatel. Jedná se o komplex sociálních, biologických a medicínsko-hygienických faktorů při určujícím významu sociálních podmínek. (37) Dle Glosové je dáno, že čím dojde k většímu poklesu úrovně úmrtnosti u osob ve vyšším věku, tím větší vzestup počtu zvláště nejstarších seniorů musíme očekávat. (27)

Zvyšující se počty osob ve vyšším věku budou znamenat silné ekonomické zatížení osob v produktivním věku, jejichž počty se budou snižovat. Složení ekonomicky závislých obyvatel se začne zásadně měnit. Budou mezi nimi

převažovat osoby v důchodovém věku; tato situace ovlivní výši výdajů na sociální a zdravotní péči. (58)

Ze sociálně ekonomického hlediska budou zřejmě nejzávažnější rostoucí počty domácností seniorů starších 70 let, neboť stárnutí populace se bude v následujících letech zrychlovat. V blízké budoucnosti je nutná nejen transformace systému důchodového pojištění, ale systému sociální péče jako takového, neboť do důchodového věku přicházejí početné generace lidí vzdělanějších, uvyklých moderním standardům bydlení, zdravotní péče, ovládajících lépe nové komunikační technologie, ale také zřejmě častěji osamělých. (4)

1.1.4 Socio-demografické údaje v Jihočeském kraji

Jihočeský kraj leží při hranici s Německem a Rakouskem, svou rozlohou 10 057 km² představuje 12,8 % z území celé České republiky. Koncem roku 2009 v kraji žilo více než 637 000 obyvatel, tedy 63 obyvatel na 1 km². (16) Obyvatelstvo je rozmístěno v 7 okresech s celkem 623 obcemi. Jsou to okresy České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Písek, Prachatice, Strakonice a Tábor. (78) Největší hustotu obyvatelstva má okres České Budějovice (téměř 30 % obyvatel kraje), nejméně pak Český Krumlov a Prachatice. (15) Hustěji obydlená, jsou větší města a jejich okolí, což je dáno větším množstvím pracovních příležitostí a celkově lepšími sociálně – ekonomickými podmínkami. (78)

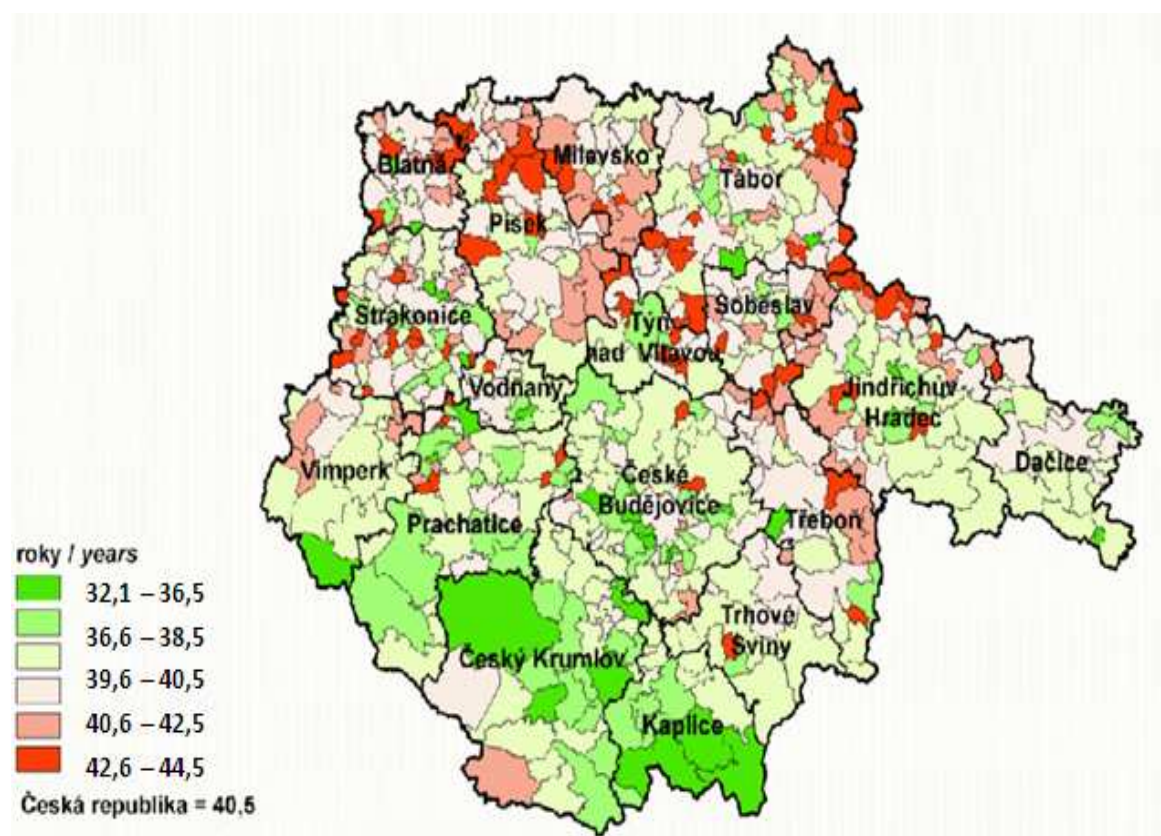
Jižní Čechy patří díky své geografické poloze a přírodním podmínkám ke strategicky významným lokalitám. (32)

Věková struktura obyvatel kraje je obdobná jako v celé České republice. Průměrný věk v kraji i ČR je 40,5 roku. Dlouhodobě nižší je zde úmrtnost (10,0 úmrtí na 1 000 obyvatel) a v posledních letech také porodnost (11,3 živě narozených na 1 000 obyvatel). (16) Vývoj porodnosti a zvyšování průměrného

věku dožití se promítá do změn ve věkovém složení. Dochází ke stárnutí populace. Změnu bylo možno zaznamenat v roce 2006, kdy byl poprvé počet narozených větší než počet zemřelých. Lze předpokládat, že tento trend potrvá, jak je uvedeno ve Střednědobém plánu rozvoje sociálních služeb Jihočeského kraje 2008 – 2010. (66)

Z meziokresního srovnání při porovnání podílů základních věkových skupin vyplývá, že nejmladší okresy Jihočeského kraje jsou okresy Český Krumlov a Prachatice, naopak „nejstarším“ okresem je okres Písek. Tuto skutečnost potvrzuje i průměrný věk obyvatelstva jednotlivých okresů, jak je také přehledně znázorněno v mapě 1.1. (11)

Mapa 1.1: Průměrný věk obyvatelstva podle obcí Jihočeského kraje k 31.12. 2008

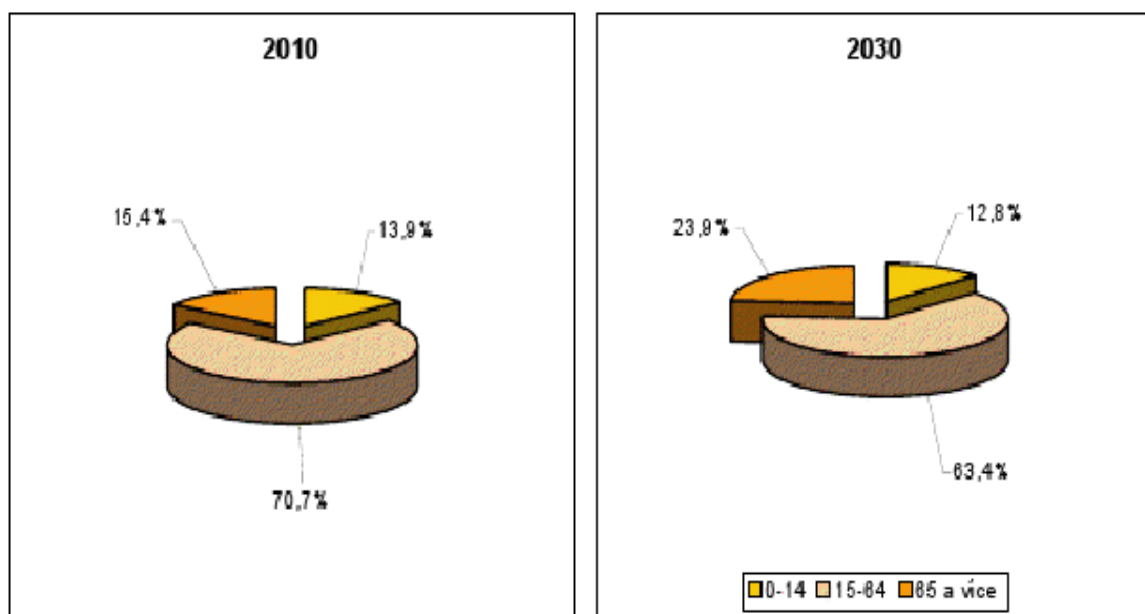

Zdroj: ČSÚ, Analýza – Změna věkového složení obyvatelstva a postupné stárnutí populace na Jihu Čech

Ze Střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb Jihočeského kraje na období 2008 – 2010 pak vyplývá, že: Významným problémem Jihočeského kraje je zvyšující se počet zdravotně postižených občanů a rostoucí počet dalších skupin obyvatel ohrožených sociálním vyloučením. (66)

Při stanovení střednědobých a dlouhodobých demografických trendů je nutno vycházet z tzv. demografické projekce (graf 1.1). Při takové projekci je odhadována přirozená měna obyvatelstva, není v nich zohledněn vliv stěhování obyvatel. (33)

Graf 1.1: Věkové složení obyvatelstva Jihočeského kraje podle demografické projekce

Zdroj: ČSÚ, Krajská reprezentace České Budějovice

Z důvodu stárnutí populace lze předpokládat v blízké budoucnosti růst významu sociálních a sociálně – zdravotních služeb. Sociální služby jsou součástí

systemu sociální pomoci, díky níž dochází k zabezpečení základních životních potřeb občanů, kteří se dostanou do nepříznivé sociální situace. (66)

Mezi klíčové cíle regionálních strategií zaměřených na hospodářský růst, sociální začlenění a udržitelný rozvoj patří také otázka řešení otázky chudoby a sociálního vyloučení seniorů. (25)

1.2 Stáří a stárnutí

Ve všech ekonomicky vyzrálých zemích se stává zdravotnickou prioritou stárnutí populace. Dochází a bude docházet k přibývání starých lidí, které může být:

- relativní - nízká porodnost s klesajícím podílem dětí a mladých lidí
- absolutní - klesá úmrtnost ve středním věku a více lidí se dožívá stáří. (34)

Pojem stárnutí je třeba rozlišovat na úrovni jednotlivce a populace. U jednotlivce znamená stárnutí biologický proces, kterým je organismus modifikován od narození do smrti, jednoduše chápáno, je to zvyšování věku jednotlivce. Výraz "biologický věk" poukazuje na objektivní stav fyzického vývoje či degenerace. Jinými slovy, stárnutí lidského organismu je permanentní a omládnutí není možné. Stárnutí v demografickém smyslu se naopak týká celé populace a oproti jednotlivci může stárnoucí populace omládnout zvýšením podílu mladých věkových skupin. (17)

Stáří na úrovni jednotlivce můžeme rozlišit na kalendářní, biologické a sociální. Kalendářní je vymezené datem narození. Biologické je konkrétní míra involučních změn člověka. Sociální vzniká při nároku na starobní důchod, či pensiování. (57)

Jak uvádí Krajčák, je častým omylem považovat staré lidi za homogenní skupinu, protože stárnutí ve všech složkách (biologické, psychologické, sociální i ekonomické) pokračuje i ve stáří. (40) Proto také u seniorů rozlišujeme tři skupiny dle jejich věku:

- mladí senioři (rané, mladší stáří) – 65 – 74 let
- starší senioři (vlastní, střední stáří) – 75 – 84 let
- staří senioři (vysoké stáří) – 85 a více let. (78)

Holmerová, I. konstatuje, že stárnutí je proces individuální, který probíhá u jednotlivých lidí rozdílně. (28) Podle Sýkorové jsou faktory určující vnímání člověka jako starého nejčastěji tyto: fyzický stav, dále skutečný věk, ztráta duševní svěžesti, odchod do důchodu ztráta autonomie, potíže s přizpůsobením se změnám, potíže s řešením problémů a také narození vnoučete. (69)

Dle Zavázalové, H. je ve vyšším věku zvláště výrazné působení sociálních faktorů. Některé mohou působit negativně a jejich nositel se stává z hlediska gerontologického rizikovým. Podle expertů Světové zdravotnické organizace jsou rizikovými:

- velmi staré osoby nad 80 let věku,
- osaměle žijící,
- staré ženy, zejm. osamělé a svobodné,
- lidé umístění v ústavních zařízeních,
- izolovaní staří lidé,
- bezdětní,
- lidé se závažnými chorobami a vadami,
- páry, kde partner je vážně nemocen nebo handicapován,

- lidé se špatným hmotným zabezpečením (78)

Při práci se seniory je pak důležité dbát nejen na individualitu každého člověka a jeho situaci, ale samozřejmě také na etické principy, k nimž patří respekt k jedinečnosti člověka při současném uznání vzájemné rovnosti lidí, respekt k důstojnosti osobnosti seniora, respekt k jeho nezávislosti, právu na sebeurčení, k právu na soukromí a vlastní volbu. Je důležité podporovat, posilovat a chránit rodinu jako základní článek společnosti, v níž se přirozeně realizuje mezigenerační solidarita, úcta a respekt ke starším lidem. (53)

1.3 Chudoba a nemajetnost

Mezinárodně se všichni shodují v tom, že chudoba znamená nemajetnost, nedostatečný příjem, nedostatečné zdraví a vzdělání, nelidské podmínky práce a života (bydlení, společenství, prostředí). Vycházíme-li z toho, že nedostatek u určité vrstvy společnosti je vyvolán tím, že lidé nemají příjmy (např. zaměstnání), nejsou zdraví (chybí zdravotní péče), nejsou dostatečně kvalifikovaní (chybí jim vzdělání) žijí v nezdravém a nedůstojném prostředí (chybí jim přiměřené bydlení a životní prostředí) apod., dojdeme k poznání, že chudým jsou zdroje a služby, nutné pro přiměřeně důstojný život v dané společnosti, nedostupné. Toto poznání je důležité, hledáme-li efektivní řešení pro jedince v tomto postavení, jak uvádí Tomeš, I. (72)

Zdrojem chudoby je nezaměstnanost, nízký příjem ze zaměstnání, nízká úroveň vlastního bohatství a nízké vzdělání. Nejširší pojem chudoby, prosazované v současnosti některými mezinárodními organizacemi zahrnuje vedle příjmů také dostupnost veřejných služeb. (46)

1.3.1 Chudoba spojená se seniorským věkem

Dlouhověkost může vést ke zvýšenému riziku chudoby u osob, které se dožijí velmi vysokého věku, a to především v případě důchodových systémů, u kterých je valorizace důchodů nižší než mzdová či pouze cenová. Při změnách důchodového systému, které mají zajistit dlouhodobou finanční udržitelnost, je proto třeba v kontextu ohrožení chudobou ve zvýšené míře zohlednit také otázku přiměřenosti důchodových dávek. (53) Současnou důchodovou situací se zabývám v jedné z dalších kapitol.

Mezi staršími obyvateli však panuje velmi různorodá úroveň příjmů; samostatně žijící jednotlivci mezi staršími jsou nejvíce ohroženi rizikem chudoby. Protože penzisté mají obecně nižší příjmy než pracující lidé, bude demografické stárnutí téměř ve všech členských státech znamenat, že v následujících 25 letech vzroste v Evropě sociální vyloučení, nerovnost příjmů a míra chudoby. (65)

Z hlediska demografického stárnutí je také důležitým signálem, nárůst podílu rozvedených mezi seniory obou pohlaví. V perspektivě budoucích let budou rozvedení senioři, jak muži, tak především ženy, patřit častěji než ovdovělí mezi tzv. ohrožené skupiny obyvatelstva, neboť jejich ekonomické i sociální zázemí bude v průměru významně slabší než u svobodných či ovdovělých seniorů, jak uvádí Glosová, D. (27)

Jednou z nejdůležitějších životních potřeb všech lidí je domov, místo zajišťující soukromí a bezpečí každého z nás. Pro lidi ve vyšším věku je přiměřené, bezpečné a odpovídající bydlení zvlášť důležité neboť v něm mnohdy tráví po odchodu do důchodu většinu svého času. (70)

1.3.2 Bezdomovectví

Do dnešní doby, vzniklo mnoho definic pojmu „bezdomovectví“, v některých publikacích je také používán pojem „bezdomovství“, a samotného slova „bezdomovec“. Tento pojem bychom ovšem v české legislativě hledali jen těžko. Jednu z definic bezdomovectví uvádí ve stejnojmenné publikaci Průdková a Novotný, jako společenský jev, kterému předcházejí jednání a procesy vedoucí ke ztrátě zázemí, životních jistot a ke společenskému vyloučení. (60)

V zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, se sice setkáváme se sociálními službami určenými pro tuto cílovou skupinu osob, ovšem zde jsou tito lidé nazýváni jako „osoby bez přístřeší“, nebo „osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“, nikoli jako bezdomovci.

Bezdomovectví je negativně hodnocený společenský jev. Je také označováno jako extrémní vyloučení ve smyslu krajní chudoby, ztráty střechy nad hlavou, ale i absence nejužší sítě mezilidských vztahů tvořících podstatu domova, jak popisuje Sekot, A. (64) Bezdomovectví znamená také samotný fakt existence lidí bez domova, kteří nejsou schopni svou situaci bez pomoci druhých řešit a vyhledávají proto různé formy sociální pomoci. (10)

Stejně jako jiné skupiny lze bezdomovce rozčlenit na další podskupiny podle způsobu získání obživy, formy bezdomovství místa přenocování apod. (7)

Formy bezdomovectví popisují např. autoři Hradecký, I. a Hradecká, V. jako zjevné, skryté a potenciální bezdomovství. A tím, v zásadě rozdělují bezdomovskou populaci do tří skupin:

a) skupina fenoménu zjevného bezdomovství - sem patří osoby žijící na ulicích, na nádražích, patří sem ti, kteří vyhledávají ubytování v zimních noclehárnách, azylových domech, v noclehárnách připravených městy nebo charitativními organizacemi. (29) Místa výskytu této skupiny, ale nejsou zcela

jednoznačná a jsou pro ně typické různé přesuny, které jsou podmíněné různými faktory, mezi které patří mj. roční období. V létě se tyto skupiny sdružují převážně v otevřených prostorech, v zimě se stahují do veřejných, případně soukromých chráněných prostor (8),

b) skupina fenoménu skrytého bezdomovství - jsou osoby, u kterých bychom na první pohled nepoznali, že jako bezdomovci žijí, ale svůj životní styl se snaží skrývat

c) skupina fenoménu potenciálního bezdomovství - osoby, které jsou z nějakého důvodu bezdomovstvím přímo ohroženy, např. hrozí jim ztráta zaměstnání nebo přímo bydlení. (60)

Bezdomovectví u starších osob a seniorů

Za posledních 10 let existuje velké množství výzkumů o mladých bezdomovcích prováděných v zemích západní Evropy. Jen menší část prací pojednává o starších bezdomovcích a to i přesto, že je vyzdvihována jejich specifická znevýhodněnost a přirozená izolovanost. (75)

Malá pozornost, která je věnována starším lidem bez domova, se odráží v nedostatku komplexních statistických údajů a neukazuje tak skutečný rozsah tohoto problému. (71) Ve Velké Británii již vznikla koalice pro starší bezdomovce, která mimo jiné aktivně podporuje specializované služby pro starší osoby bez přístřeší. Tato koalice se ovšem nezabývá jen lidmi, kteří již dosáhli důchodové věku, ale definuje starší bezdomovce: jako ty, kteří jsou ve věku 50 a více let a svůj život tráví na ulici nebo žijí v nevhodných podmínkách přechodného ubytování a jsou bezdomovectvím přímo ohroženi. (71)

1.3.3 Lidé potenciálně ohrožení chudobou a bezdomovectvím

Dle Matouška, O. jsou bezdomovectvím nejvíce ohroženi lidé dlouhodobě nezaměstnaní, hendikepovaní, senioři, lidé adaptovaní na život v institucích, příslušníci etnických minorit a migranti. (47)

Zvláštní skupinou jsou již dnes také osoby samostatně výdělečně činné. Sice v žádných odborných publikacích nenajdeme tuto skupinu osob, jako ohrožené bezdomovectvím v seniorském věku. Podnikatelé, kteří působí jako osoby samostatně výdělečně činné, kteří spoléhají ve stáří jen na státní starobní důchod, se budou muset smířit s poměrně chudým stářím. Neplatí si totiž dostatečně vysoké důchodové pojištění. Vyplývá to z údajů České správy sociálního zabezpečení. Osoby samostatně výdělečně činné si výši důchodového pojištění mohou do značné míry určit samy. Stát jim stanoví jen minimální pojistné na základě jejich příjmů a výdajů. Jenže drtivá většina těchto osob se předpisů minimálního pojistného drží, což pro ně ale v budoucnu bude znamenat nízký důchod. „Snaha navyšovat pojistné s blížícím se odchodem do důchodu, aby osoba samostatně výdělečně činná měla nárok na vyšší důchod, je malá,“ říká Anna Franková z České správy sociálního zabezpečení. (67)

Rizika spojená s vyšším věkem

Důležitým problémem nejen v České Republice, je skutečnost, že populace stárne a současně se snižuje míra zaměstnanosti u starších pracovníků. (50) Což potvrzuje také studie evropské demografické budoucnosti, kde se hovoří o tom, že: Z důvodu nadměrného využívání předčasných odchodů do důchodu, nedostatečného poskytování finančních pobídek k práci, nabízených daní a sociálního zabezpečení a také z důvodu špatného hospodaření s věkem a z toho

plynoucích problémů na pracovišti, dnes ještě mnoho zemí zaměstnává jen relativně malý počet starších pracovníků.(24)

1.4 Hmotné zabezpečení ve stáří

Ve stáří jsou v našich podmínkách zabezpečeni občané:

- důchodovým pojištěním,
- státní sociální podporou,
- sociální pomocí a sociální péčí.

Přičemž převážná většina osob ve vyšším věku je zabezpečena starobním důchodem.

1.4.1 Důchodová situace v České republice

Podle dlouhodobých prognóz budoucího vývoje celkového počtu a pohlavní a věkové struktury obyvatelstva bude podíl starších osob v populaci stále narůstat. O starých lidech a jejich zvyšujícím se počtu se v západních společnostech často hovoří jako o sociálním problému, především v souvislosti s důchodovým systémem a s růstem nákladů na sociální zabezpečení a zdravotní péči. (17)

Tomeš, I. definuje 3 základní problémy v sociálním zabezpečení starých lidí, které se musí periodicky ve společnosti řešit reformou důchodového

pojištění. Problém:

- 1) rovnováhy mezi povinnými plátcí (daňové břemeno) a příjemci důchodu,
- 2) stanovení podmínek pro vznik na starobní důchod,
- 3) souběhu starobních důchodů s jinými důchody a příjmy z vlastní výdělečné činnosti. (72)

Vláda by měla přehodnotit a reformovat důchodový systém, s cílem navázat důchody na další podpůrná opatření směřující ke zvýšení zaměstnanosti všech věkových skupin, včetně např. opatření k pružné úpravě pracovních podmínek, přístupu k odborné přípravě a celoživotnímu vzdělávání pro starší pracovníky a umožnit tak starším lidem zůstat déle na trhu práce. (50)

Nízká míra starších pracovníků, kterou ještě zhoršilo rozsáhlé využívání předčasného odchodu do důchodu jako reakce na velký pokles zaměstnanosti v období transformace, bude v souvislosti s demografickou projekcí pro první desetiletí příštího století neudržitelná. Projekce ukazují, že v důsledku prodlužující se délky života a poklesu porodnosti dojde k podstatnému zvýšení míry závislosti, definované jako poměr počtu důchodců k osobám, které platí důchodové pojištění. Český důchodový systém musí projít dlouhodobou modernizací, pokud se bude chtít úspěšně a přiměřeně vyrovnat s potížemi budoucího demografického vývoje. (50) Vývoj výdajů na důchody včetně invalidních a pozůstalostních důchodů ukazuje tabulka 1.2.

Tabulka 1.2: Vývoj výdajů na důchody (zahrnuje i invalidní a pozůstalostní důchody)

	Výdaje (v tis. Kč)	z toho na starobní důchody
1996	122 364 692	85 063 170
1997	147 281 108	104 198 248
1998	161 805 063	114 605 484
1999	173 014 133	123 666 158
2000	181 921 261	130 932 093
2001	195 813 711	140 656 510
2002	210 439 949	150 772 339
2003	218 273 276	156 272 738
2004	226 883 064	163 025 907
2005	243 647 897	175 668 780
2006	261 463 875	188 948 637
2007	282 876 084	203 932 710
2008	305 535 974	222 104 621
2009	331 704 683	243 636 373

Zdroj: Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění, ČSSZ

1.4.2 Starobní důchod v ČR

Starobní důchod v České republice se skládá, ze dvou složek:

1. základní výměra – stanovená pevnou částkou stejnou pro všechny druhy důchodů bez ohledu na délku doby pojištění a výši výdělku, výše základní výměry důchodu činí od 1. srpna 2008 - 2 170 Kč měsíčně (od roku 2011 - 2 230 Kč).

2. procentní výměra – odvozuje se od délky doby pojištění a výše výdělků, ze kterých se pojistné odvádělo. Výše procentní výměry důchodu činí za každý

celý rok doby pojištění získané do vzniku nároku na tento důchod 1,5 % výpočtového základu.

Do doby pojištění se započítává i tzv. náhradní doba pojištění (což může být např. doba studia, doba výkonu civilní služby, doba pobírání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně, atd.) (77) Jaké typy důchodů jsou vypláceny v České republice, je uvedeno na přehledu sestaveného podle věku důchodce v tabulce 1.3.

Tabulka 1.3: Přehled vyplácených důchodů podle věku důchodce v ČR

VĚK	S	SRN	SD	ST	SR	CELKEM
45–49	0	0	0	0	0	0
50	45	0	0	4	0	49
51	104	0	0	3	0	107
52	203	0	0	89	0	292
53	243	0	0	127	0	370
54	321	0	0	229	0	550
50–54	916	0	0	452	0	1 368
55	531	0	0	1 471	0	2 002
56	834	0	9	6 465	0	7 308
57	2 680	0	9	14 993	0	17 682
58	13 940	0	53	20 979	0	34 972
59	35 170	0	120	21 455	0	56 745
55–59	53 155	0	191	65 363	0	118 709
60	41 507	0	98	26 276	0	67 881
61	46 183	0	137	32 441	0	78 761
62	75 594	0	185	36 519	0	112 298
63	77 899	0	339	37 211	0	115 449
64	60 229	0	258	31 863	0	92 350
60–64	301 412	0	1 017	164 310	0	466 739
65	65 888	199	307	29 466	0	95 860

VĚK	S	SRN	SD	ST	SR	CELKEM
66	68 400	257	380	22 597	1	91 635
67	58 504	250	261	19 612	0	78 627
68	55 998	263	164	15 678	0	72 103
69	53 214	281	161	13 631	0	67 287
65-69	302 004	1 250	1 273	100 984	1	405 512
70	46 682	264	125	9 830	0	56 901
71	45 344	293	150	6 463	0	52 250
72	43 301	293	106	2 984	0	46 684
73	42 867	265	34	443	0	43 609
74	39 645	247	0	0	56	39 948
70-74	217 839	1 362	415	19 720	56	239 392
75	37 977	257	0	0	73	38 307
76	35 708	242	0	0	91	36 041
77	34 395	230	0	0	95	34 720
78	31 290	231	0	0	107	31 628
79	28 709	53	0	0	314	29 076
75-79	168 079	1 013	0	0	680	169 772
80	24 414	32	0	0	329	24 775
81	20 894	32	0	0	296	21 222
82	17 536	18	0	0	240	17 794
83	15 016	22	0	0	224	15 262
84	12 521	15	0	0	186	12 722
80-84	90 381	119	0	0	1 275	91 775
85	10 335	8	0	0	162	10 505
86	8 453	8	0	0	82	8 543
87	6 646	9	0	0	71	6 726
88	4 902	8	0	0	59	4 969
89	3 250	5	0	0	34	3 289
85-89	33 586	38	0	0	408	34 032
90+	5 598	9	0	0	106	5 713
NEUDÁNO	0	0	0	0	0	0
ÚHRN	1 172 970	3 791	2 896	350 829	2 526	1 533 012
PRŮM. VĚK	69	72	65	63	81	68

Zdroj: Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění, ČSSZ

Zkratky použité v tabulce 1.3

S = Starobní důchod

SD = Starobní důchod nejvýše 2 roky před důchodovým věkem

ST = Starobní důchod nejvýše 3 roky před důchodovým věkem

SRN = Starobní důchod

SR = Poměrný starobní důchod

Nárok na starobní důchod

Pro vznik nároku na výplatu starobního důchodu, je dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, potřebná doba pojištění činí nejméně 25 let. Pokud tato podmínka není splněna a daná osoba již dosáhla věku 65 let, pak postačí alespoň 15 let pojištění. (77) Obecně platí, že čím delší dobu si osoba pojistné platí, tím je zpravidla vyšší starobní důchod. Pokud si ovšem člověk neplatí pojistné na důchodové pojištění, pak mu nárok na starobní důchod nevznikne. (12) Počet příjemců plného starobního důchodu (v letech 2006 až 2008) podle jeho výše a pohlaví v České republice, je zobrazen v tabulce 1.4. Z tabulky jsou také patrné rozdíly mezi výší důchodů u žen a u mužů, kdy např. počet mužů pobírající starobní důchod v nejvyšší výši, téměř 4x překračuje počet žen ve stejné příjmové kategorii.

Tabulka 1.4: Příjemci plného starobního důchodu podle jeho výše a pohlaví v ČR

Měsíční výše důchodu (Kč)	Muži				Ženy			
	počet příjemců starobního plného důchodu				počet příjemců starobního plného důchodu			
	2006	2007	2008		2006	2007	2008	
	abs.	abs.	abs.	v %	abs.	abs.	abs.	v %
Celkem	622 154	635 097	656 951	100	797 865	813 447	827 584	100
1 - 2 999	2 185	1 646	1 166	0,2	7 772	5 317	2 615	0,3
3 000 - 3 999	1 657	1 440	1 433	0,2	6 010	5 636	5 169	0,6
4 000 - 4 599	1 257	1 043	920	0,1	6 890	5 384	3 586	0,4
4 600 - 4 999	1 088	965	715	0,1	7 791	5 820	3 209	0,4
5 000 - 5 599	2 466	1 961	1 356	0,2	21 799	13 991	7 319	0,9
5 600 - 5 999	2 553	1 922	1 173	0,2	31 953	17 317	7 523	0,9
6 000 - 6 599	6 364	4 427	2 479	0,4	92 460	53 940	19 030	2,3
6 600 - 6 999	7 806	4 768	2 560	0,4	109 811	63 191	25 586	3,1
7 000 - 7 599	30 770	13 024	5 706	0,9	193 609	158 373	68 907	8,3
7 600 - 7 999	54 834	19 131	7 752	1,2	92 362	121 211	77 067	9,3
8 000 - 8 599	115 726	74 038	17 561	2,7	95 138	135 443	169 915	20,5
8 600 - 8 999	77 454	71 687	27 453	4,2	43 723	63 755	106 107	12,8
9 000 - 9 999	171 673	185 932	150 934	23	58 389	99 463	175 383	21,2
10 000 - 10 999	80 488	131 251	179 775	27,4	18 876	41 381	91 603	11,1
11 000 a více	65 833	121 862	255 968	39	11 282	23 225	64 565	7,8

Zdroj: ČSSZ

V Jihočeském kraji pobíralo k 31. 12. 2010 plný starobní důchod 97 962 osob, což představuje meziroční nárůst o 6 789 důchodců. Průměrná výše starobního důchodu byla v Jihočeském kraji 10 014 Kč. Přičemž nejvyšší průměrný důchod je v Praze a nejnižší je v kraji Vysočina. Z okresů Jihočeského kraje je nejvyšší starobní důchod v okrese České Budějovice a nejnižší v okrese Jindřichův Hradec. Meziročně vzrostl starobní důchod v Jihočeském kraji o 72 Kč. Údaje o důchodové situaci jsou zaznamenány v tabulce 1.5.

Tabulka 1.5: Důchodová situace v Jihočeském kraji

Období	2006	2007	2008	2009	2010
Příjemci důchodů					
celkem	161 281	164 011	166 960	169 958	172 023
z toho starobní plné	83 509	85 653	88 260	91 173	97 962
Průměrná měsíční výše starobního důchodu (Kč)	8 077	8 635	9 532	9 942	10 014

Zdroj: ČSÚ

1.5 Sociální služby

Sociální služby jsou poskytovány lidem společensky znevýhodněným, a to s cílem zlepšit kvalitu jejich života, případně je v maximální možné míře do společnosti začlenit, nebo společnost chránit před riziky, jejichž jsou tito lidé nositeli. Sociální služby proto zohledňují jak osobu uživatele, tak jeho rodinu, skupiny, do nichž patří, případně zájmy širšího společenství. Takto široce vymezeny spadají do mnoha resortů státní správy a týká se jich široká oblast právních předpisů, jak uvádí Matoušek, O. (48) Sociální služby jsou mimořádně významnou částí aktivit státu, samosprávy a nestátních subjektů. Řešení problémů jednotlivců, rodin a skupin občanů ovlivňuje pozitivně sociální klima celé společnosti. Sociální služby nejsou významné proto, že je potřebuje mnoho lidí, ale proto, že bez jejich působení by se nikoliv nevýznamná část občanů nemohla

podílet na všech stránkách společnosti, bylo by tak znemožněno uplatnění jejich lidských a občanských práva a docházelo by k jejich sociálnímu vyloučení. (56)

Dle Kozlové, L., sociální služby musí být v souladu s principem rovných příležitostí k dispozici každému, kdo pomoc potřebuje, musí umožnit řešení situace konkrétního uživatele v jeho přirozeném prostředí při zachování co nejvyšší míry samostatnosti a způsobem, který je v souladu s jeho zájmy a potřebami. (38)

Sociální služby je možné třídit podle mnoha hledisek. Jedním z nich je třídění podle oslovených potřeb, kdy se jedná o služby informační, intervenční, rehabilitační a pečovatelské. Dále je možné dělení podle klientely, která služby užívá: např. zdravotně postižené osoby, drogově závislé osoby, ohrožené děti, osoby bez přístřeší, staří občané atd. (48)

1.5.1 Legislativní zakotvení sociálních služeb

Poskytování sociálních služeb v České republice je od roku 2006 upraveno několika právními předpisy:

- Zákon č. 206/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- Zákon č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách
- Vyhláška č. 239/2009 Sb., kterou se mění vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách a její přílohy (např. příloha č. 2 - Obsah standardů kvality sociálních služeb) (51)

1.5.2 Historie zákonů o sociálních službách

Po roce 1989 dochází k rozvoji sociálních služeb a uplatňování nových principů, které jsou běžné v sociálních systémech vyspělých evropských zemí. (61) V této souvislosti bylo třeba vytvořit nový legislativní rámec pro tyto změny.

Jako jedno z prvních opatření v sociální oblasti byl již v 1. pololetí roku 1990, v rámci novelizace zákona 100/1988, o sociálním zabezpečení, umožněn přístup k realizaci i obcím městům a nestátním neziskovým organizacím. (62)

Od té doby byla celá řada pokusů o změnu tohoto stavu. Již v roce 1993 byl poprvé v Poslanecké sněmovně diskutován návrh zákona o sociální pomoci. Následovalo několik obdobných návrhů zákonů o sociální pomoci či sociálních službách, ovšem všechny však skončily v připomínkovém řízení nebo se ani nedočkaly paragrafovaného znění. Tyto návrhy legislativy postupně měnily a začala se rozvíjet nejen nová typologie služeb, ale také nová témata, jako např. kvalita sociálních služeb, individuální posuzování sociální situace, financování sociálních služeb. Návrh věcného záměru zákona o sociálních službách vláda projednala až na podzim roku 2004, samotný návrh zákona o sociálních službách byl nakonec přijat po 13 letech jeho tvorby Poslaneckou sněmovnou Parlamentu na počátku roku 2006 s tím, že nová právní úprava vstoupila v platnost 1. ledna 2007. (31)

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách. Tento zákon také upravuje základní druhy a formy sociálních služeb. Sociální služby zahrnují:

- sociální poradenství,
- služby sociální péče,
- služby sociální prevence. (76)

Formy poskytování sociálních služeb jsou:

- pobytové - spojené s ubytováním uživatele v zařízeních sociálních služeb,
- ambulantní - služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena nebo dopravována do zařízení sociálních služeb a součástí služby není ubytování,
- terénní - služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí. (76)

Pobytové sociální služby

Druhy pobytových sociálních služeb pro seniory

§44 Odlehčovací služby

§47 Týdenní stacionáře

§49 Domovy pro seniory

§50 Domovy se zvláštním režimem

§52 Sociálních služby poskytované ve zdravotnických zařízeních ústavní péče

§48 Domovy pro osoby se zdravotním postižením

§57 Azylové domy

§60 Zařízení pro krizovou pomoc

§70 Sociální rehabilitace

Druhy pobytových sociálních služeb pro osoby v nepříznivé situaci

§57 Azylové domy

§58 Domy na půl cesty

§60 Zařízení pro krizovou pomoc

Domovy pro seniory

Poskytují pobytové služby osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.
(76)

V zákoně č. 108/2006, o sociálních službách, jsou definovány základní činnosti při poskytování sociálních služeb, jsou to:

- a) poskytnutí ubytování,
- b) poskytnutí stravy,
- c) pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- d) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- e) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- f) sociálně terapeutické činnosti,
- g) aktivizační činnosti,
- h) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Domovy pro seniory patří ovšem k sociálním službám poskytovaným za úhradu. Kde hradí osoba úhradu za ubytování, stravu a za péči poskytovanou ve sjednaném rozsahu. Zákon nestanovuje maximální výši úhrady za ubytování a

stravu, je však dáno, že po úhradě za ubytování a stravu musí osobě zůstat alespoň 15 % jejího příjmu. (76)

Azylové domy

Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení.

Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- b) poskytnutí ubytování,
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Za poskytování sociálních služeb v azylových domech si hradí osoby úhradu za ubytování a stravu v rozsahu stanoveném smlouvou. Maximální výši úhrady stanoví prováděcí právní předpis, stejně jako u domovů pro seniory. (76)

1.5.3 Vybrané pobytové sociální služby pro seniory v okrese České Budějovice

Sociální služby poskytované seniorům, je třeba chápat jako poskytování odpovídající potřebné pomoci a podpory v nepříznivé sociální situaci, aby senior v takovéto situaci dlouhodobě nesetřvával nebo se ještě dokonce neprohlubovala. Sociální služby napomáhají seniorům zajistit fyzickou a psychickou soběstačnost

s cílem umožnit jim v co nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti. (66)

Dle Bednářové, D. v souvislosti s demografickým vývojem a zvyšujícím se podílem seniorů v celkové populaci vyvstává nutnost rozšířit a doplnit nabídku sociálních služeb, a to jak terénních, tak institucionálních. (6)

Při výběru budoucího místa pobytu senioři zohledňují:

- lokalitu, ve které se zařízení nachází
- i když jde o kraj, kde má budoucí klient kořeny, zvažuje, zda jde o lokalitu dostupnou pro návštěvy,
- velikost zařízení
- typ poskytovaných služeb, zda je většina klientů aktivní či nikoli,
- cena měsíčního pobytu, atd. (73)

Dle SWOT analýzy stavu a vývoje trhu práce v Jihočeském kraji za rok 2009, je jednou ze slabých stránek tato: kraj patří ke krajům s nejmenší kapacitou sociálních zařízení pro staré občany. (32)

Domov pro seniory Máj České Budějovice

Domov pro seniory Máj České Budějovice je příspěvkovou organizací zřízenou Statutárním městem České Budějovice. Celková kapacita je 127 lůžek na jednolůžkových a dvoulůžkových pokojích. (22)

1. Hlavní činnost organizace

- poskytování odlehčovacích služeb (§ 44 zákona)

- služby poskytované „Denními stacionáři" (§ 46 zákona)
- služby poskytované „Domovy pro seniory" (§ 49 zákona)
- služby poskytované „Domovy se zvláštním režimem" (§ 50 zákona) (76)

2. Doplňková činnost organizace prováděná pro cizí subjekty:

- hostinská činnost, praní, žehlení, opravy oděvů a osobního zboží (22)

Úhrady za stravu a bydlení platné od ledna 2010 uvádějí tabulky 1.6 a 1.7.

Tabulka 1.6: Úhrady za stravu a bydlení pro celoroční pobyty

Druh služby	Jednolůžkový pokoj	Jednolůžkový pokoj (společné soc. zařízení)	Dvoulůžkový pokoj
Celodenní strava	130,00 Kč	130,00 Kč	130,00 Kč
Bydlení	160,00 Kč	153,00 Kč	145,00 Kč
Celkem denně	290,00 Kč	283,00 Kč	275,00 Kč
Celkem měsíčně	8 700,00 Kč	8 490,00 Kč	8 250,00 Kč

Zdroj: Domov pro seniory Máj

Tabulka 1.7: Úhrady za stravu a bydlení pro odlehčovací služby (přechodný pobyt)

Druh služby	Denní úhrada
Celodenní strava	130,00 Kč
Bydlení	145,00 Kč
Celkem denně	275,00 Kč
Celkem měsíčně	8 250,00 Kč

Zdroj: Domov pro seniory Máj

Domov pro seniory Hvízdal České Budějovice

Kapacita zařízení je pro 270 uživatelů, z toho jsou dvě místa určena pro odlehčovací služby - jedno pro muže, jedno pro ženu.

Posláním Hvízdal České Budějovice je zajistit kvalitní pobytové sociální služby s celodenním stravováním a 24 hodinovou péčí osobám, které z důvodu věku či zdravotního stavu nemohou již pobývat ve svém domácím prostředí.

Domov pro seniory je určen v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách: dle § 48 osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení, dle § 49 osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku a dle § 50 osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu chronického duševního onemocnění a osobám se stařeckou, Alzheimerovou demencí a ostatními typy demencí, které mají sníženou soběstačnost z důvodu těchto onemocnění, jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Režim je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob. (21) Úhrady za stravu a bydlení platné uvádějí tabulky 1.8 a 1.9.

Tabulka 1.8: Úhrady za stravu a bydlení pro celoroční pobyty

Druh služby	Jednolůžkový pokoj	Jednolůžkový pokoj (společné soc. zařízení)	Dvoulůžkový pokoj
Celodenní strava	130,00 Kč	130,00 Kč	130,00 Kč
Bydlení	175,00 Kč	164,00 Kč	152,00 Kč
Celkem denně	305,00 Kč	294,00 Kč	294,00 Kč
Celkem měsíčně	9 150,00 Kč	8 820,00 Kč	8 460,00 Kč

Zdroj: Domov pro seniory Hvízdal

Tabulka 1.9: Úhrady za stravu a bydlení pro odlehčovací služby (přechodný pobyt)

Druh služby	Denní úhrada
Celodenní strava	130,00 Kč
Bydlení	152,00 Kč
Celkem denně	282,00 Kč
Celkem měsíčně	8 460,00 Kč

Zdroj: Domov pro seniory Hvízdal

1.5.4 Vybrané pobytové sociální služby pro nemajetné v okrese České Budějovice

Dům sv. Pavla

Dům sv. Pavla realizuje komplex služeb poskytující pomoc mužům, kteří se ocitnou v krizové situaci, zejména jsou-li bez přístřeší a nejsou zabezpečeny jejich základní životní potřeby. Nejprve je zjištěna sociální situace klienta, následuje psychická a sociální stabilizace, navázání bližšího kontaktu a věcná či poradenská (přímá nebo zprostředkovaná) pomoc při řešení situace. Cílem těchto služeb je pomoci klientům, aby byli schopni řešit samostatně své problémy společensky přijatelným způsobem příp. se stali nezávislými na systému sociální pomoci.

Maximální délka pobytu klienta v azylovém domě je 3 měsíce, pokud má trvalé bydliště v okrese České Budějovice. Klienti z jiných okresů mají pobyt omezen na 7 dní.

Nájemné činí na nocležně 15,- Kč/den a na ubytovně 50,- Kč/den (1)

Tabulka 1.6: Přehled místních azylových domů v okrese České Budějovice

Zařízení poskytovatele	Věková kategorie klientů	Omezení
Azylový dům Filia	od 0 do 64 let	-
Azylový dům (České Budějovice)	od 19 do 80 let	-
Krizové centrum pro matku a dítě v Kostelci	bez omezení věku	ženy a děti
Dům svatého Pavla	od 18 do 64 let	pouze muži

Zdroj: MM České Budějovice

Z výše uvedené tabulky 1.6 je zjevné, že pouze jeden azylový dům v dané lokalitě mohou využít osoby seniorského věku. I když i tak je to omezené pouze na skupinu mladých (65 – 74 let) a části skupiny starších seniorů (75 – 84 let). Nabízené služby, pak vůbec nemohou využít starší senioři ve věku nad 80 let.

1.6 Financování sociálních služeb

Vývoj demografických charakteristik velmi významným způsobem ovlivňuje soustavu českého sociálního zabezpečení. Pro sociální zabezpečení je důležitý tento proces – tedy proces stárnutí populace. Demografický vývoj v ČR ukazuje na prodlužování střední délky života, na pokles úmrtnosti, ale také na pokles porodnosti. Stárnutí obyvatelstva ovlivňuje prakticky všechny sféry národních ekonomik. Pozornost je stále více věnována vlivu na výši vládních výdajů, především na zajištění nákladů na penzijní zajištění a nákladů na sociální služby. (42)

Na zajištění poskytování sociálních služeb poskytovatelům sociálních služeb, kteří jsou zapsáni v registru, jsou poskytovány dotace ze státního rozpočtu

ČR. Dotace se poskytuje k financování běžných výdajů souvisejících s poskytováním sociálních služeb v souladu se zpracovaným střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb, a jsou poskytována prostřednictvím rozpočtu kraje. (76) Některé sociální služby jsou poskytovány bezplatně, jiné za úhradu. Domovy pro seniory i azylové domy patří mezi pobytové služby za úhradu. (32)

1.6.1 Poplatky za sociální služby

V pobytových zařízeních sociálních služeb je úhrada za ubytování, stravu a za péči, poskytovaná v rozsahu sjednaném ve smlouvě o poskytnutí sociálních služeb. (41)

Zákon nestanovuje přesné částky, které mohou být účtovány za jednotlivé služby, je stanovena pouze jejich maximální výše, ta je upravena ve vyhlášce č. 505/2006 Sb., která je v některých ustanoveních prováděcí vyhláškou k zákonu č. 108/2006 o sociálních službách.

Dle vyhlášky č. 505/2006 Sb. je maximální výše úhrady za ubytování 160 Kč za den včetně provozních nákladů souvisejících s poskytnutím ubytování. Výše úhrady za stravu je pak dána maximální částkou 140 Kč za celodenní stravu, nebo 70 Kč, je-li poskytován pouze oběd, včetně provozních nákladů souvisejících s přípravou stravy. (74) Konkrétní výše úhrady u jednotlivých služeb v daném zařízení je vždy sjednána pro konkrétního klienta ve smlouvě o poskytnutí sociálních služeb. (76)

Poskytovatelé pobytových služeb si svými vnitřními předpisy stanovují konkrétní výši úhrad (ubytování a strava) podle svých podmínek, avšak nesmějí překročit vyhláškou stanovené maximální částky. Každý s poskytovatelů sociálních služeb si ve svých cenících zohlední způsob ubytování, tj. počet lůžek na pokojích, vybavenost pokojů nábytkem nebo jiným zařízením, a různými sazbami úhrady za ubytování mohou zohledňovat kvalitu bydlení. Také výši

částky za stravu si stanoví s ohledem na počet jídel, místní ceny potravin, věk klientů nebo podle dalších kritérií. (41)

Poskytovatelé musí také dbát na dodržení dalšího principu stanoveného v § 73 odst. 3 zákona o sociálních službách. Podle tohoto paragrafu musí klientovi po úhradě nákladů za ubytování a stravu vždy zůstat alespoň 15% jeho příjmu. Příjem osoby se pro účely úhrady rozumí příjmy podle Zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. (41) Částky minimálního zůstatku jsou vždy stanoveny individuálně. Pokud klient nemá žádné příjmy rozhodné podle zákona o životním a existenčním minimu, úhrada za ubytování a stravu se nestanoví. V tento případ, ale pro klienta znamená, že nemá žádný nárok na poskytování tzv. kapesného z prostředků rozpočtu poskytovatele, jak bylo upraveno v dříve platné právní úpravě. (76)

1.7 Komunitní plánování sociálních služeb pro seniory

Jde o komplexní interdisciplinární aktivitu, do níž by sociální pracovníci měli být zapojeni, která je základem rozvoje služeb pro seniory v regionu. Vzniku komunitního plánu služeb pro seniory předchází detailní mapování potřeb seniorské populace v rámci konkrétní obce či kraje. Je třeba znát počet lidí nad 65 let, jejich zdravotní stav a prognózu jeho vývoje, socioekonomickou situaci starší populace a jejich požadavky na domácí, stacionární či rezidenční péči. Zejména je třeba identifikovat počet a potřeby rizikových seniorů. (47)

V různých zemích EU regionální plány a strategie pro bydlení, infrastrukturu a poskytování služeb postupně přihlížejí k měnícím se strukturám populace. Postupem času, se tyto změny stanou jednou z klíčových oblastí, s níž se budou potýkat všechny regiony. Poroste důležitost starších lidí a jejich přínosu

ve prospěch ekonomik a komunit, ale také jejich požadavků jako spotřebitelů a očekávání jako občanů. (25)

1.7.1 Dům Naděje Praha-Záběhlice

Jednou z variant domu pro nemajetné a problematické seniory je Dům Naděje, který se nachází v Praze, Záběhlicích. V tomto zařízení se propojují služby poskytované v domově pro seniory a azylovém domě. Posláním tohoto zařízení je pomáhat osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení při návratu k běžnému způsobu života.

Je službou poskytovanou podle zákona 108/06 Sb., o sociálních službách jako azylový dům. Tento azylový dům má celkovou kapacitu 30-ti lůžek a co se týče pracovní doby, tak má nepřetržitý provoz. Na ubytování uživatelé přispívají 100 Kč a dále si pak uživatelé hradí stravné – obědy, kdy výše jejich úhrady se řídí aktuální cenou dodavatele.

Cílovou skupinou zařízení jsou občané, kteří splňují nárok na starobní nebo invalidní důchod, ztratili bydlení a jejich zdravotní stav významně neomezuje jejich soběstačnost.

Tento dům nabízí služby, jako jsou:

- ubytování (které zpravidla nepřevyšuje jeden rok)
- zprostředkování zdravotní péče,
- umožnění přípravy teplé stravy nebo pomoc při zajištění stravy, anebo přímo zajištění stravy,
- možnost praní osobního prádla,
- sociální poradenství, doprovod,

- křesťanská duchovní služba,
- vzdělávací a volnočasové aktivity.

Zájemci o službu jsou zpravidla uživatelé jiných služeb Integrovaného programu Naděje, což jsou jiné azylové domy, noclehárny a také nízkoprahová denní centra. Zájemce je vždy zapsán do pořadníku Domu Naděje Praha-Záběhlice na základě žádosti příslušného sociálního pracovníka Integrovaného programu. Pořadí je určováno dle umístění v pořadníku s přihlédnutím k aktuální sociální situaci zájemce.

Cílem zařízení je, aby každý uživatel využil pobyt v azylovém domě k řešení některé z následujících oblastí: získání stabilního příjmu, obnova přirozených vztahů, závazky, využívání běžně dostupných služeb a informací, žádost o přijetí do pobytových zařízení služeb sociální péče. (52)

2 CÍL PRÁCE

Cílem mé práce bylo, na základě analýzy dostupných sociodemografických ukazatelů a primárních dat týkající se seniorů s nízkým příjmem, navrhnout adekvátní služby a potenciální poskytovatele služeb ve správním obvodu obce s rozšířenou působností České Budějovice pro tuto skupinu osob. Někteří ze seniorů patří do skupiny nemajetných a problematických seniorů například z důvodu neodvádění anebo odvádění nízkého sociálního pojištění v minulosti, kdy ještě byli ekonomicky aktivní. Další skupinou jsou senioři, kteří žijí sami a je tudíž předpoklad, že většina z těchto seniorů budou senioři nízkopříjmoví. Právě pro seniory s nízkými příjmy bude potřebné vytvořit síť služeb, která bude zajišťovat jejich primární potřeby.

3 METODIKA

3.1 Metodický postup

V rámci metodického postupu byla provedena obsahová a sekundární analýza dat sociodemografických ukazatelů o seniorské populaci ve správním obvodu obce s rozšířenou působností České Budějovice, která byla komparována s vybranými daty na krajské úrovni. Sekundární analýza dokumentů, v tomto případě se jednalo o dokumenty, které obsahovaly sociodemografická data o seniorské populaci, je technika získávání dat pro kvantitativní zpracování statistických údajů. (9) Jsou to v podstatě již zpracované prvotní prameny např. různé statistické zprávy, zprávy o zdravotním stavu určité části populace apod. (3) Obsahová analýza dokumentů je kvantitativní, objektivní analýza sdělení jakéhokoliv druhu. Může se zabývat jak obsahem sdělení, tak jeho formou, autorem i adresátem takového sdělení. (20)

V současné době neexistují statistiky, které by vykazovaly počty seniorů v jednotlivých věkových kategoriích týkající se výše důchodů a statistiky za nižší územní jednotky než kraje, a proto bylo nutné provádět přepočty za nižší územně správní celky, v tomto případě za správní obvod obce s rozšířenou působností České Budějovice a město České Budějovice. Data jsou analyzována za rok 2008 a 2009 z důvodu, že aktuálnější data nebyla dostupná. Projekce seniorů ve vybraných ukazatelích byla provedena na základě metodického postupu, který uvádějí autorky Kozlová a Klufová (39). Jednalo se o kohortně komponentní projekční metodu, která, jak uvádějí autorky, vychází z pojetí populačního vývoje jako souhrnného procesu, jehož jednotlivými složkami jsou úmrtnost, porodnost a případně také migrace. Odvozené projekce vycházejí z populačních projekcí a zaměřují se na skupiny osob určitého věku. Nejčastěji využívanou projekcí je

projekce seniorské populace pro sociální potřeby především pro plánování sociálních služeb na určitém území (obce, města, kraje). Při prognóze konkrétní populace na konkrétním území vždy záleží na faktu dostupnosti dat, zda jsou data dostupná i v podrobnějším prostorovém členění např. za části obcí, základní sídelní jednotky apod. anebo zda jsou dostupná pouze na krajské popř. celorepublikové úrovni nebo vůbec, a pak je nutné u některých proměnných pracovat pouze s odbornými odhady. (39)

Pro dokreslení problematiky byl proveden sběr primárních dat formou polořízeného rozhovoru s vybranými poskytovateli sociálních služeb pro seniory. Polořízený rozhovor postrádá zpravidla některou z charakteristik řízeného rozhovoru, jak uvádí Disman (20), nicméně pro účely výzkumu se jevil jako nejvhodnější. Nerozvíjí se na základě pevně stanovených otázek a otázky nemají stanovené pořadí – jsou navržena pouze témata pro rozhovor, která lze v průběhu rozhovoru doplňovat. Není určena i řada prvků tazatelova chování v průběhu rozhovoru. Mezi jeho nevýhody patří velká náročnost na tazatele a obtížná statistická zpracovatelnost výsledků.

3.2 Charakteristika souboru

Cílový soubor pro sběr sekundárních dat tvořili senioři ve správním obvodu obce s rozšířenou působností České Budějovice. K vymezení pojmu senior využila autorka tzv. sociální konstrukt stáří, podle kterého je za seniora považován ten, který je ve věku stanovené věkové hranice odchodu do starobního důchodu a starší a dále je v souladu s měřítky OSN, která označuje za hranici stáří věk 65 let.

Zkoumaný soubor pro sběr primárních dat tvořili sociální pracovníci vybraných poskytovatelů sociálních služeb pro seniory na území správního obvodu obce s rozšířenou působností České Budějovice. Bylo osloveno

5 sociálních pracovníků, jednalo se o dva pracovníky pečovatelské služby, jednoho pracovníka domova pro seniory, jednoho pracovníka denního stacionáře a jednoho pracovníka poradny. Respondenti byli vybráni na základě kvótního výběru, kdy vedle profese sociálního pracovníka bylo kritériem výběru minimálně pětiletá zkušenost v sociální práci se seniory. Polostrukturované rozhovory byly uskutečněny s pěti vysokoškolsky vzdělanými sociálními pracovníky ve věku 31 až 44 let a zaměřovaly se na tři témata týkající se zkušenosti se seniorem žijícím samostatně, sociálních služeb pro seniory, návrhu bydlení pro nemajetné a „problémové“ seniory. Rozhovory trvaly půl hodiny a se svolením respondentů byly nahrávány na diktafon. Jednotlivé citace respondentů uvedené v kapitole 4.2 jsou částečně upravené do spisovné češtiny a záměrně nejsou respondenti genderově odlišeni.

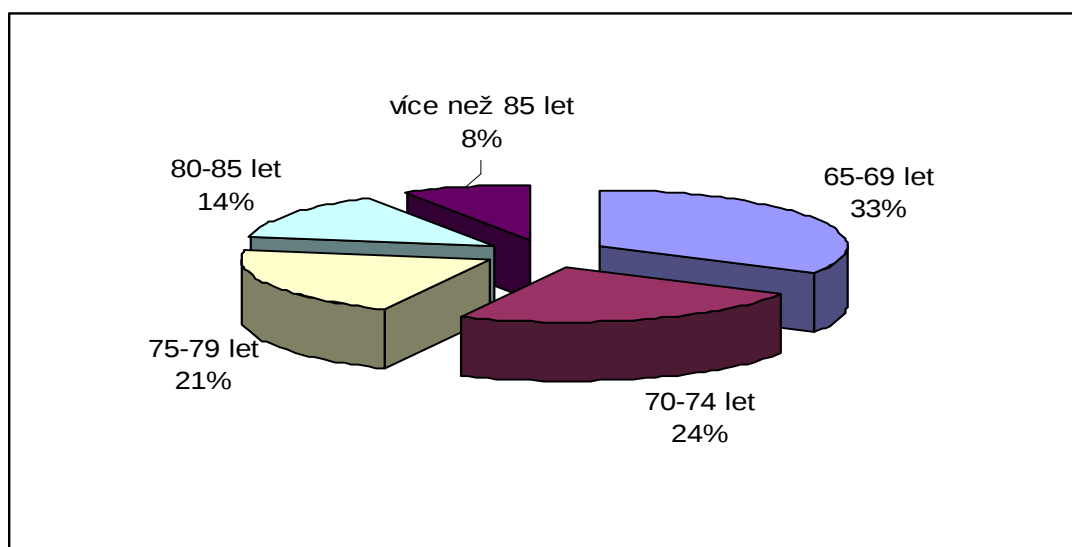
4 VÝSLEDKY

4.1 Výsledky analýzy sociodemografických dat

4.1.1 Analýza a projekce počtu samostatně žijících seniorů

Pro analýzu a projekci samostatně žijících seniorů bylo nejprve potřebné zjistit počet seniorů na území správního obvodu obce s rozšířenou působností (SO ORP) České Budějovice. Podle údajů Českého statistického úřadu k 31. 12. 2009 žilo na území SO ORP České Budějovice celkem 23 216 seniorů ve věku 65+, což z celkové populace činí 14,5 %. Seniori ve věku 65-69 let tvoří 33,4 % všech seniorů, tj. 7 754 osob. Ve věkové skupině 70-74 let se jejich počet snižuje na 5 479 (23,6 %), seniorů ve věku 75-79 let je 4 806 (20,7 %), do skupiny 80-84 let spadá 3 227 seniorů (13,9 %) a seniori, kterým je 85 let a více jsou zastoupeni 8,4 % a to v počtu 1 950. Tyto údaje znázorňuje graf 4.1.

Graf 4.1: Podíl věkových kategorií seniorů na území SO ORP České Budějovice v roce 2009

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočet

Věkové složení obyvatelstva v projekci do roku 2050 znázorňuje tabulka 4.1, ze které je zřejmé, že počet seniorů 65+ vzroste do roku 2050 o 15,4 % oproti roku 2009.

Tabulka 4.1: Věkové složení obyvatelstva v SO ORP České Budějovice (v %) – projekce do roku 2050

SO ORP	2050		
	0-14	15 – 64	65+
České Budějovice	13,4	56,7	29,9

Zdroj: ČSÚ, vlastní výpočet

V současné době neexistují statistiky, které by vykazovaly počty seniorů v jednotlivých věkových kategoriích týkající se výše důchodů a vůbec neexistují statistiky za nižší územní jednotky než kraje. V roce 2009 vyplatila Česká správa sociálního zabezpečení (ČSSZ) na důchodech 331,6 mld. Kč. Důchodců bylo 2,79 mil. z toho 2,09 mil. starobních důchodců.

Vzhledem k faktu, že byly statistiky dostupné pouze podle krajů bez rozdělení věku starobních důchodců a výše důchodů byla průměrována, tak postup pro odhad počtu samostatně žijících seniorů a tudíž s nízkými příjmy byl takový, že z celkového počtu starobních důchodců byl určen procentický podíl starobních důchodů v souběhu, který je vyplácen spolu s pozůstalostním důchodem, a získané počty byly ještě přepočítány pro nižší územní celky – v tomto případě pro SO ORP České Budějovice a město České Budějovice. Uvedené odhady vykazují kromě výše uvedených nepřesností také nepřesnosti, které vznikly z důvodu, že nelze vyloučit seniory, kteří žijí např. ve společné domácnosti s dětmi.

Počet starobních důchodů v souběhu (tzn. důchod je vyplácen spolu s pozůstalostním důchodem) byl v roce 2009 v České republice 566 199, což představuje 27,1 % z celkového počtu vyplácených starobních důchodů (2 092 894). V Jihočeském kraji bylo v roce 2009 vyplaceno celkem 126 173 starobních důchodů a při ponechání stejného procentuálního podílu starobního důchodu v souběhu bylo vyplaceno v Jihočeském kraji 34 193 starobních důchodů v souběhu. Podobným způsobem byly analyzovány a vypočítány počty důchodů v souběhu za SO ORP České Budějovice a město České Budějovice, ale počty starobních důchodů bylo nutné vypočítat na základě procentuálního podílu z počtu obyvatel 65+ let (viz výše) z důvodu, že počty starobních důchodů ani starobních důchodů v souběhu nebyly za SO ORP České Budějovice ani město České Budějovice k dispozici (tabulka 4.2).

Tabulka 4.2: Počet starobních důchodů a starobních důchodů v souběhu v roce 2009

	Počet starobních důchodů	Starobní důchod v souběhu
ČR	2 092 894	566 199
Jihočeský kraj	126 173	34 193
SO ORP České Budějovice	30 408	8 241
Město České Budějovice	14 292	3 873

Zdroj: MPSV ČR, ČSSZ, vlastní výpočet

Po eliminaci seniorů umístěných v pobytových zařízeních sociálních služeb, domovech pro seniory a domovech se zvláštním režimem, kterých v roce 2009 bylo na území SO ORP České Budějovice 789 (tabulky 4.3 a 4.4), byl odhadovaný počet seniorů samostatně žijících na území SO ORP České Budějovice 7 452 a na území města České Budějovice 3 434 (po odečtení 439 seniorů, kteří byli umístěni v domovech pro seniory a domovech se zvláštním režimem ve městě České Budějovice).

Tabulka 4.3: Počet klientů v domovech pro seniory v roce 2009 na území SO ORP České Budějovice

Počet klientů v domovech pro seniory	Působnost
47	Město České Budějovice
163	Město České Budějovice
144	Město České Budějovice
249	Jihočeský kraj
69	Hluboká nad Vltavou + její spádové obce
10	Jihočeský kraj
12	Jihočeský kraj
694	CELKEM

Zdroj: MM České Budějovice, vlastní zpracování

Tabulka 4.4: Počet klientů - seniorů v domovech se zvláštním režimem v roce 2009 na území SO ORP České Budějovice

Počet klientů – seniorů v domovech se zvláštním režimem	Působnost
40	Město České Budějovice
35	Město České Budějovice
20	Jihočeský kraj
95	CELKEM

Zdroj: MM České Budějovice, vlastní zpracování

Na základě prognózy lze odhadnout budoucí počty samostatně žijících seniorů v roce 2020. V roce 2020 bude na území SO ORP České Budějovice 8 719 seniorů a na území města České Budějovice lze odhadnout počet těchto osob 4 018 (tabulka 4.5).

Tabulka 4.5: Prognóza vývoje počtu samostatně žijících seniorů v roce 2020

	2009	2020
SO ORP České Budějovice	7 452	8 719
Město České Budějovice	3 434	4 018

Zdroj: vlastní výpočet

4.1.2 Analýza a projekce počtu seniorů s příspěvkem na péči

Analýza a projekce seniorské generace pobírající příspěvek na péči (dále jen PnP) byly provedeny pro území SO ORP České Budějovice a města České Budějovice. Tabulka 4.6 ilustruje údaje týkající se počtů obyvatel 65+ let v jednotlivých SO ORP Jihočeského kraje a údaje o počtech obyvatel 65+ let s příspěvkem na péči v roce 2009, které poskytly jednotlivé správní obvody obcí s rozšířenou působností v rámci realizace střednědobého plánu sociálních služeb Jihočeského kraje. Projekce byla vypočtena pouze z počtu seniorů s PnP, kteří žijí v původním přirozeném prostředí popř. s rodinnými příslušníky, kteří o ně pečují. Získat přesné počty seniorů, kteří žili zcela osamoceně, nebylo možné vzhledem k absenci či nedostupnosti údajů. Z projekce byli vyloučeni senioři umístění v pobytových zařízeních sociálních služeb, obdobným způsobem jako je uvedeno v kapitole 4.1.1.

Tabulka 4.6: Počet obyvatel 65+ let v jednotlivých SO ORP Jihočeského kraje a počet obyvatel 65+ let s příspěvkem na péči v roce 2009

SO ORP	Počet obyvatel 65+ k 31.12.2009 údaje ČSÚ	I. stupeň PnP - údaje od obcí	II. stupeň PnP - údaje od obcí	III. stupeň PnP - údaje od obcí	IV. stupeň PnP - údaje od obcí	Celkem osob s přiznaným PnP
Blatná	2332	170	97	50	21	338
České Budějovice	23216	1 183	1 014	627	418	3 242
Český Krumlov	*	*	*	*	*	*
Dačice	2958	165	105	74	56	400
Jindřichův Hradec	7032	347	290	48	64	749
Kaplice	2308	98	84	48	39	269
Milevsko	3421	183	179	128	87	577
Písek	8506	423	373	262	221	1 279

Prachatice	4487	348	224	151	104	827
Soběslav	3702	211	216	108	71	606
Strakonice	7161	503	305	187	98	1 093
Tábor	13221	558	572	425	226	1 781
Trhové Sviny	2570	82	173	104	69	428
Třeboň	4114	196	142	94	59	491
Týn nad Vltavou	1914	201	94	55	41	391
Vimperk	2653	229	184	153	143	709
Vodňany	1736	119	91	40	29	279
CELKEM v Jčk	91331	5 016	4 143	2 554	1 746	13 459

Zdroj: Jihočeský kraj – Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb, *data nebyla poskytnuta

Výpočet byl proveden ve dvou variantách:

- Varianta 1: Při výpočtu byly použity údaje o věkovém složení obyvatelstva SO ORP České Budějovice k 31. 12. 2009. K výpočtu projekčních koeficientů byly použity úmrtnostní tabulky mužů a žen Jihočeského kraje 2007 – 2008.
- Varianta 2: Zde byly k výpočtu použity úmrtnostní tabulky mužů a žen okresu České Budějovice 2001 – 2005 z důvodu, že aktuálnější údaje se pro tuto řádovostní úroveň nepodařilo získat. Časovému vymezení použitých úmrtnostních tabulek byla přizpůsobena i výchozí věková struktura – v tomto případě byla použita věková struktura k 31. 12. 2004. Výchozí okamžik prognózy byl tedy posunut do roku 2004.

V případě obou variant byly nejprve odhadnuty počty seniorů nad 65+ let, a to do roku 2020. Na základě procentuálních zastoupení jednotlivých stupňů příspěvku na péči pak byl odhadnut počet seniorů nad 65+ let s příspěvkem

na péči podle jednotlivých stupňů v roce 2020. Bylo potřebné vycházet ze zjednodušujícího předpokladu, že se procentuální podíly seniorů s příspěvkem na péči v jednotlivých věkových skupinách a stupních příspěvku během uvažovaných deseti let příliš nezmění. Nelze totiž odhadnout, jaký bude přesun seniorů s PnP mezi jednotlivými stupni příspěvku.

Při srovnání výsledků obou variant uvedených v tabulce 4.7 je patrné, že varianta 2 dává nižší odhady. Podle údajů v tabulce 4.7 by se předpokládané počty osob s I. stupněm příspěvku na péči měly snížit a počty osob s II. stupněm navýšit relativně málo. Lze tvrdit, že jsou tyto nárůsty podhodnocené. Výpočet vycházel z předpokladu konstantního podílu seniorů s PnP v jednotlivých věkových skupinách a nepočítal s možností přechodu osob s PnP z nižších věkových skupin.

Tabulka 4.7: Předpokládaný procentuální nárůst počtu seniorů 65+ let s PnP v SO ORP České Budějovice

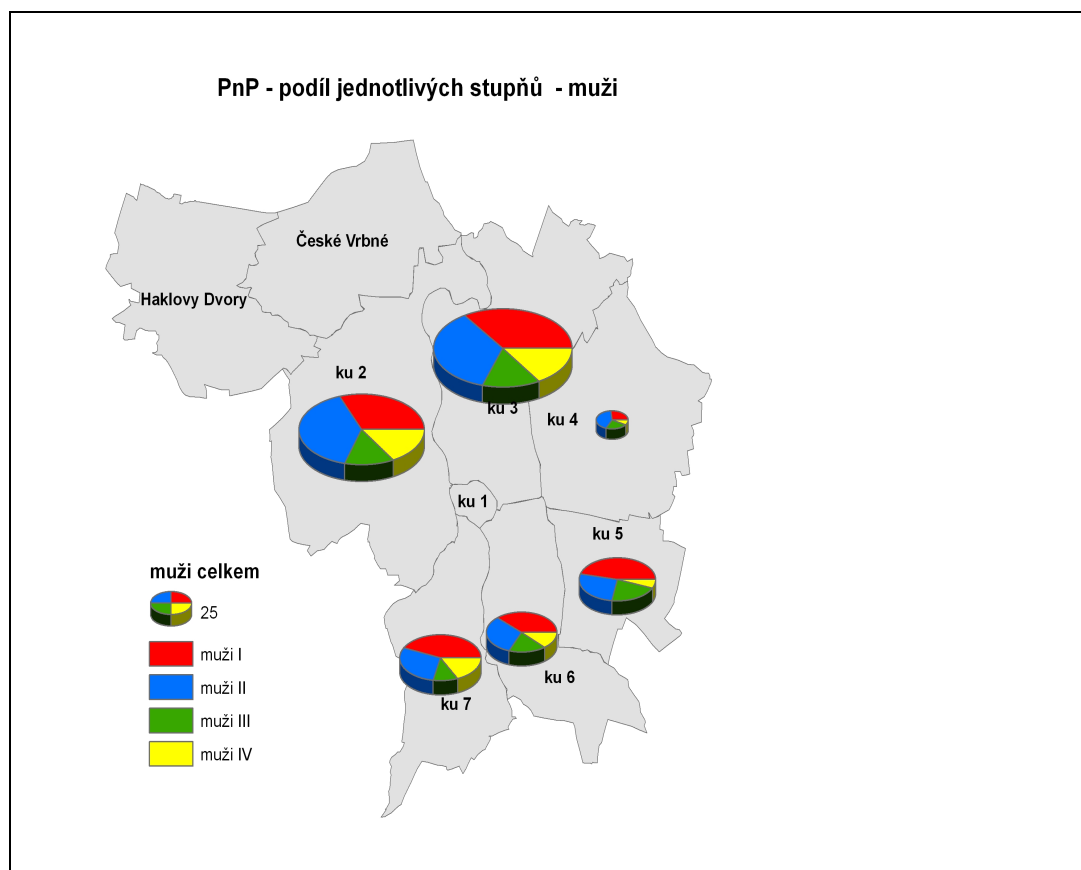
	nárůst 2009 – 2020 (%)					
	stupeň	I.	II.	III.	IV.	celkem
varianta 1	muži	2,9	18,5	74,3	175,3	42,3
	ženy	-8,1	8,0	73,9	183,5	30,4
varianta 2	muži	-5,1	9,0	59,7	152,9	30,8
	ženy	-11,1	3,7	65,7	169,9	25,0

Zdroj: vlastní výpočet

K největším nárůstům bude podle prognózy docházet u III. stupně PnP (těžká závislost) a IV. stupně PnP (úplná závislost), kdy by počty seniorů v těchto skupinách mohly během následujících deseti let vzrůst minimálně o 150%.

Prostorovou distribuci seniorů nad 65+ let s příspěvkem na péči za jednotlivá katastrální území Českých Budějovic strukturovanou podle pohlaví uvádějí obrázky 4.1 a 4.2 a příloha 10.1.

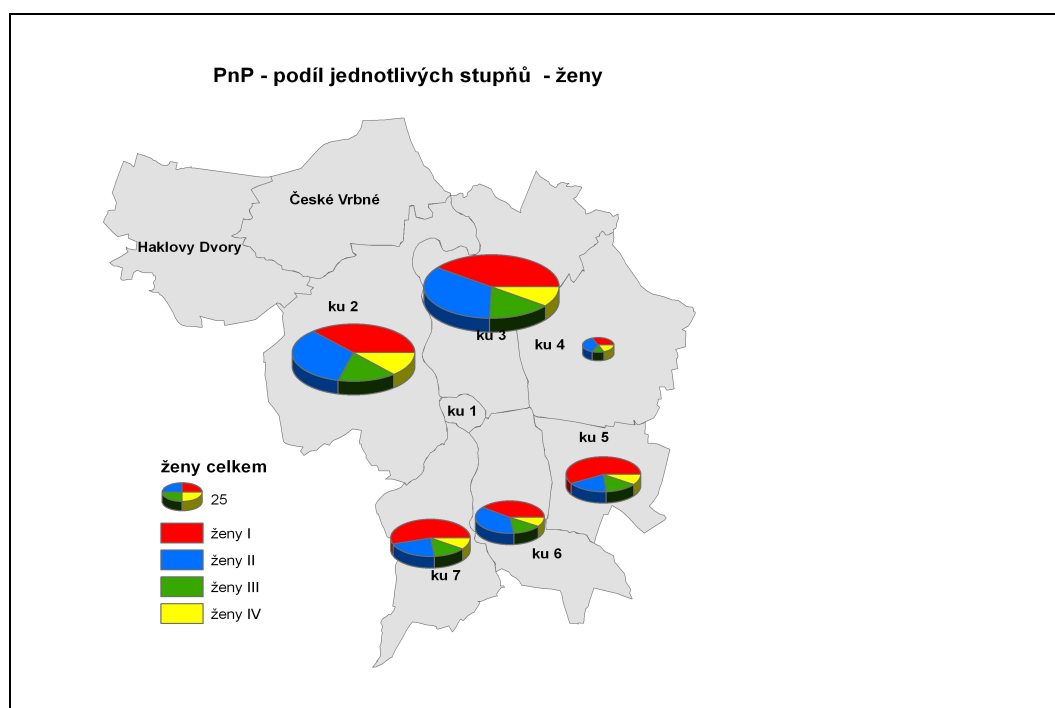
Obrázek 4.1: Podíl jednotlivých stupňů příspěvku na péči - muži – k. ú. Č. B. (2009)

Zdroj: vlastní zpracování

Z obrázků 4.1 a 4.2 vyplývá, že se zatím neprojevuje výrazný rozdíl v zastoupení jednotlivých stupňů příspěvku na péči v k.ú. 2, 3, 4, 6 a 7, pouze k.ú. 5 vykazuje vyšší podíl stupně I. PnP a nižší podíl stupně IV. PnP (pouze u mužů). Významné rozdíly nejsou ani mezi zastoupením pohlaví ve všech sledovaných částech města Českých Budějovic. Z uvedených obrázků 4.1 a 4.2 je patrné nejpočetnější zastoupení seniorů s příspěvkem na péči bez genderového rozdílu v k. ú. 3. Jedná se o stárnoucí sídliště na Pražském předměstí – Pražská, Staroměstská a Severní čtvrť a dále v k. ú. 2, který je zastoupen sídlišti Šumava a Máj.

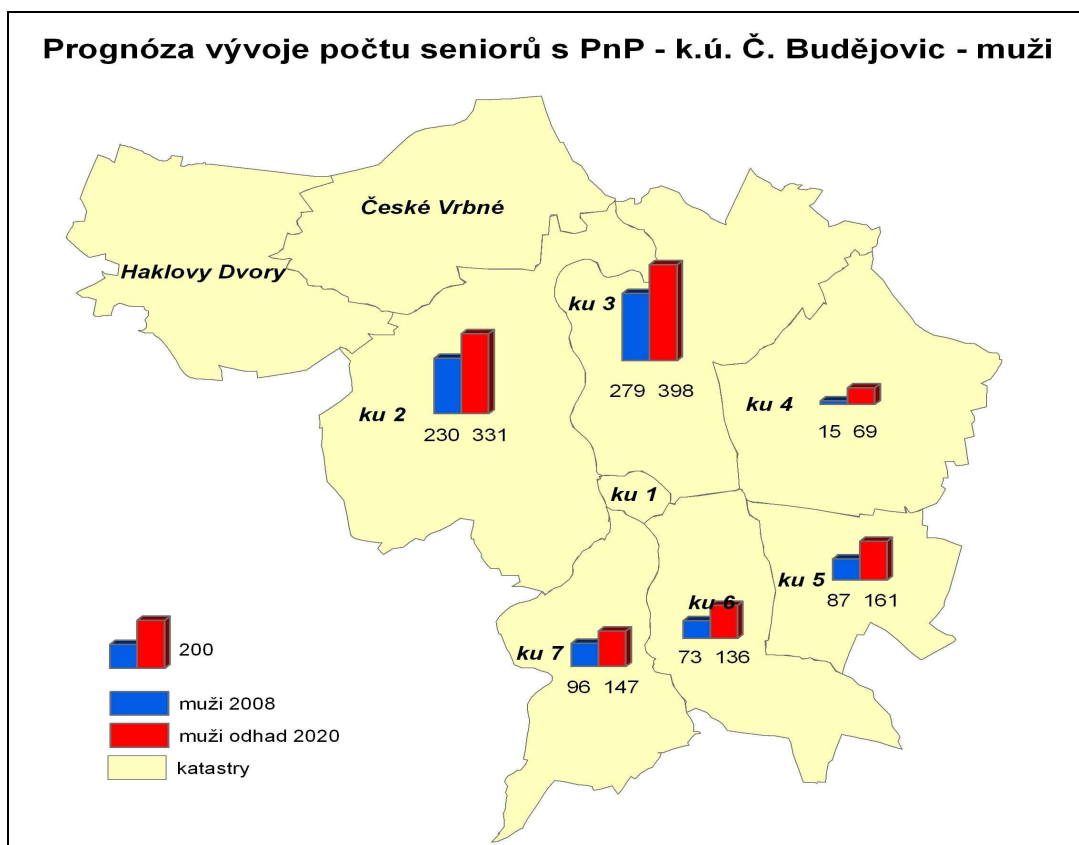
Obrázek 4.2: Podíl jednotlivých stupňů příspěvku na péči- ženy – k. ú. Č. B. (2009)

Zdroj: vlastní zpracování

Projekci počtu seniorů 65+ let s příspěvkem na péči za jednotlivá katastrální území Českých Budějovic strukturovanou podle pohlaví do roku 2020 uvádějí obrázky 4.3 a 4.4. Počet seniorů pobírajících PnP se do roku 2020 zvýší v průměru 1,5krát ve všech katastrálních územích města České Budějovice, a to bez genderové diferenciaci, tzn. jak u mužů tak u žen pobírajících PnP. U seniorů se v katastrálním území 3 zvýší počet mužů pobírajících PnP v roce 2020 z 279 na 398, v k.ú. 2 toto navýšení představuje 101 mužů s PnP (z 230 na 331), v k.ú. 7 se počet 96 mužů navýší v roce 2020 na 147, v katastrálním území 5 toto navýšení představuje rozdíl počtu 74 mužů. Katastrální území 6 je v roce 2020 projektováno v počtu 135 mužů pobírajících PnP a v k.ú. 4 dojde k navýšení o 54 mužů.

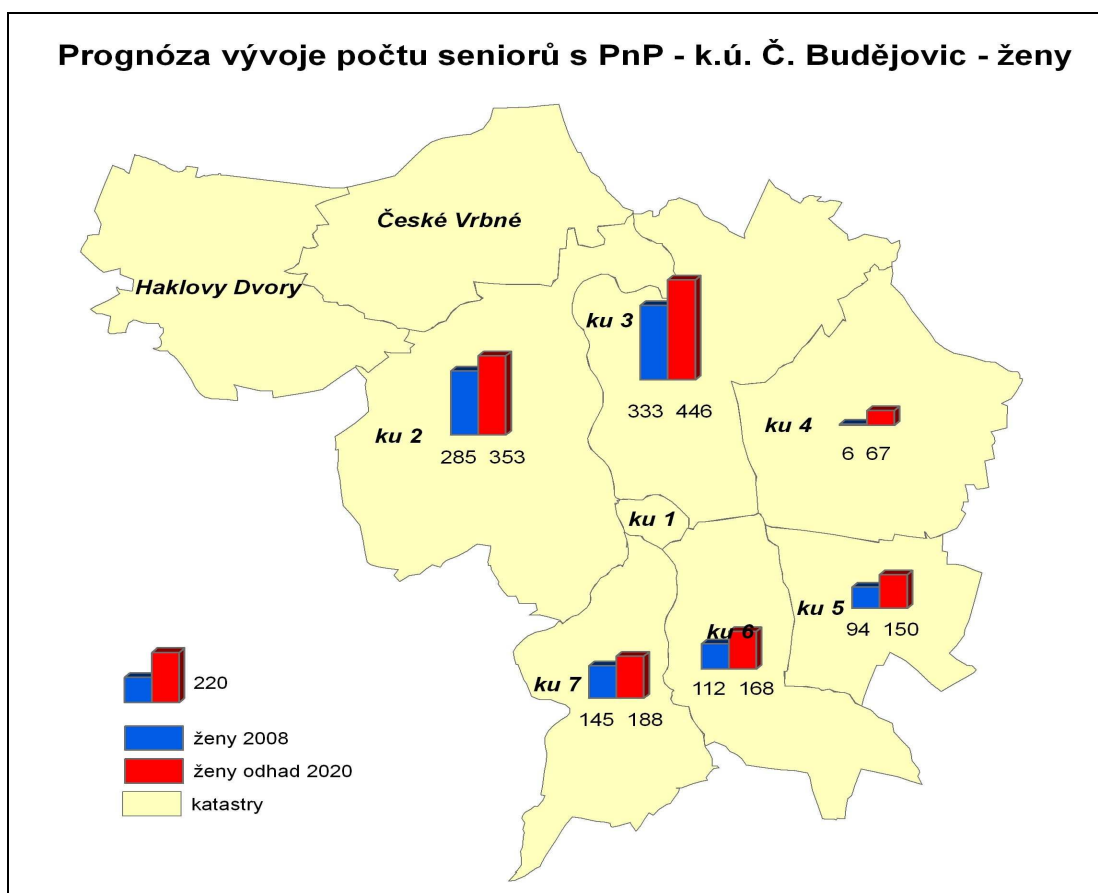
Obrázek 4.3:

Zdroj: vlastní zpracování

Obdobná situace je u žen, kde se v katastrálním území 3 zvýší počet žen pobírajících PnP v roce 2020 z 333 na 446, v k.ú. 2 toto navýšení představuje 68 žen s PnP (z 285 na 353), v k.ú. 7 se počet 145 žen navýší v roce 2020 na 188, v katastrálním území 5 toto navýšení představuje rozdíl počtu 56 žen. Katastrální území 6 je v roce 2020 projektováno v počtu 168 žen pobírajících PnP a v k.ú. 4 dojde k navýšení o 61 žen.

Obrázek 4.4:

Zdroj: vlastní zpracování

4.1.3 Analýza a prognóza osob bez přístřeší

Situaci v Českých Budějovicích týkající se osob bez přístřeší je potřebné hodnotit za město České Budějovice z důvodu, že tento sociální jev – bezdomovectví se vyskytuje na území větších měst. V tomto případě by bylo zbytečné analyzovat bezdomovectví za území SO ORP České Budějovice, protože se osoby bez přístřeší vyskytují pouze ve městě. Uvedené údaje o osobách bez přístřeší byly získány z materiálů poskytovatele sociálních služeb pro osoby v krizi Domu sv. Pavla a materiálů MM České Budějovice.

Prognóza osob bez přístřeší není možná zvláště z důvodu, že nejsou známy přesné počty těchto osob na území Českých Budějovic a dále nejsou k dispozici žádná demografická data o této skupině osob včetně absence vývojových řad. Bude-li se brát v úvahu počet uživatelů, kterým poskytl službu Domov sv. Pavla (tabulka 4.8), pak lze vycházet z počtu 798 uživatelů služby, přičemž na základě struktury uživatelů služby je potřebné zohlednit 14 % uživatelů azylového domu, což představuje 112 osob, které jsou zjevně bez domova. Vzhledem ke skutečnosti, že do noclehárny půjdou v nepříznivých podmínkách přespat i ti bezdomovci, kteří by nikdy nevyužili službu azylového domu, která má přísnější podmínky pro její využití, je vhodné odhadovat počty osob bez přístřeší také z pohledu zastoupení uživatelů v noclehárnách, kterých bylo z počtu 798 osob 22%. Pak počet osob bez přístřeší ve městě České Budějovice bude 176.

Tabulka 4.8: Struktura uživatelů dle poskytovaných sociálních služeb
Domu sv. Pavla

Sociální služba	Uživatelé
Azylový dům	14 %
Dům na půli cesty	0,6 %
Nízkoprahové denní centrum	55 %
Noclehárna	22 %
Terénní program	7 %

Zdroj: Dům sv. Pavla, MM České Budějovice

Další odhad počtu osob bez přístřeší v Českých Budějovicích vychází z dílčích výzkumů neziskových organizací pracujících s osobami bez přístřeší, které uvádějí, že v české populaci se nachází 0,34 % osob bez přístřeší. Při provedeném přepočtu na počet obyvatel Českých Budějovic (96 742 obyvatel), lze konstatovat, že se na území města České Budějovice může vyskytovat cca 328 osob bez přístřeší. Z této skupiny tvoří muži cca 90 %, což v absolutním vyjádření představuje 295 mužů, a cca 10 % žen, tj. 33 v absolutní hodnotě.

4.2 Výsledky položených rozhovorů

Oslovení respondenti na otevřenou otázku týkající se zkušenosti se seniorem žijícím samostatně shodli na skutečnosti, že samostatně žijící senior je ve vyšší míře vystaven sociální exkluzi, absentují sociální interakce a z důvodu obvykle

nedostatečného příjmu, zhoršení zdravotního stavu nebo výskytu sociálně patologického jevu (nejčastěji alkoholismu) se sám kontaktům se sociálním prostředím vyhýbá, a tak ztrácí sociální návyky. Všechny pět respondentů také potvrdilo, že počty seniorů s nízkými příjmy se zvyšují, a že také roste zadluženost seniorů.

Níže v textu jsou uvedeny některé úryvky z odpovědí dotazovaných respondentů.

Respondent (43 let): „...kolikrát přijedete někam po týdně, zvláště pokud je to chlap a máte pocit, že jste přišli do jiného světa, všude je nepořádek, on sedí u televize a evidentně nebyl celý týden venku.“

Respondent (31 let): „Ženy si většinou uklidí i nakoupí, pokud tedy mají za co, ale nejhorší je, když se jim zhorší zdravotní stav a ony už tyhle činnosti nezvládají, to jde pak psychika rázem dolů, nechtějí nikam vycházet a je to s nimi opravdu hodně náročné.“

Respondent (38 let): „Jednou jsem měl zkušenost s paní, která přišla do poradny, protože jí chtěli vystěhovat z bytu. Ona se během půl roku dokázala zadlužit tak, protože chtěla přilepšit příbuzným, ale sama peníze neměla, že dlužila na nájemném a po sousedech skoro padesát tisíc korun.“

Respondent (44 let): „.....neudržitelná je situace, když začnou pít. Měl jsem pána, který byl velmi vzdělaný a slušný, ale po rozvodu s manželkou po padesáti letech začal pít, po čase se mu to zvrtilo, přestal platit nájem a pak neměl ani na jídlo.“

Respondent (33 let): „Mužou bydlet sami, to není vůbec žádný problém do doby dokud funguje rodina, pak je to v pořádku, ale když přestane, tak to jde z kopce. Ženy jsou citlivé a pláčou a chlapi se většinou úplně uzavrou

před okolním světem a u obou začne fungovat psychosomatika a začnou zdravotní potíže. To ještě není totiž generace, která by byla zvyklá na přátelské vazby, současná generace seniorů ještě stále žije rodinou.“

Druhé téma se zabývalo oblastí sociálních služeb pro nízkopříjmové a „problémové“ seniory. Zde respondenti vyjádřili shodné názory v aspektech týkajících se absence pobytových sociálních služeb pro seniory ohrožené sociálním vyloučením. To se týká těch seniorů, kteří by mohli zůstat bez přístřeší a bez příjmů. Dále respondenti apelovali na fakt, že není dostatečná nabídka sociálních služeb v obtížně dostupných lokalitách a kapacita domovů se zvláštním režimem.

Respondent (38 let): *„V budoucnu to nebude vůbec jednoduché, zvláště pro ty důchodce, co skutečně nemají z čeho žít. Jestli se to nezačne koncepčně řešit, tak tady budeme jako v Americe, kde senioři bez důchodu spí v ulicích pod kartony. Naprosto chybí kapacity v terénu a s tím souvisí i kvalitní depistáž. A to jsou Budějovice ještě relativně v pohodě, ale dojed'te se podívat do nějaké vesnice kousek za Budějovice, tam si někteří starostové pořád myslí, že sociální služby pro své občany nepotřebují a že si vystačí se sousedskou výpomocí.“*

Respondent (44 let): *„.....budete stará, budete mít alkoholovou demenci a Vaše rodina Vás umístí někam do Brna a to v tom lepším případě, protože v celém Jihočeském kraji pro Vás neseženou umístění, protože jste problémová, tak Vás do domova pro seniory nevezmou a v domově se zvláštním režimem pro Vás není místo. V tom horším případě s Vámi nebudou dělat vůbec nic.....“*

Poslední téma se týkalo návrhu bydlení pro nemajetné a „problémové“ seniory. Po analýze odpovědí respondentů lze konstatovat, že se názorově shodli v následujících doporučeních: realizovat takový typ bydlení, který by kombinoval

sociální službu azylového domu a domova pro seniory, ale byl by výhradně určen seniorům resp. seniorům bez příjmu, přístřeší a sociálně nepřizpůsobivým seniorům. Pro příklad je níže uveden jeden extrémní názor sociálního pracovníka.

Respondent (31 let): „.....je to asi drsný, co teď povím, ale já bych zavedl chudobince, tak jako to bylo dříve. Jedna velká místnost na způsob noclehárny a minimální náklady na stravu. Proč by měl stát doplácet na někoho, kdo si neplatil pojištění nebo celý život chlastal? Já až budu v důchodu, tak se o mě nepostará už vůbec nikdo. V Čechách jsou lidi zvyklý, že všechno vyřeší stát.“

5 DISKUSE

Z výsledků uvedených ve čtvrté kapitole vyplývá, že na území SO ORP České Budějovice žilo celkem 23 216 seniorů ve věku 65+ let v roce 2009, což z celkové populace činí 14,5 %. V projekci věkového složení obyvatelstva je zřejmé, že počet seniorů 65+ let vzroste do roku 2050 o 15,4 % oproti roku 2009, což představuje 29,9% z celkové populace obyvatel SO ORP České Budějovice. Při komparaci těchto údajů s daty z demografické prognózy Českého statistického úřadu (53) lze konstatovat, že uvedené odhady se shodují. Podle Českého statistického úřadu bude v roce 2050 žít v České republice přibližně půl milionu občanů ve věku 85 a více let (ve srovnání s počtem 101 718 v roce 2006) a téměř tři miliony osob starších 65 let (31,3 %). Naděje dožití při narození bude v roce 2050 činit 78,9 let pro muže a 84,5 pro ženy (oproti 73,4 let pro muže a 79,7 let pro ženy v roce 2006). Předpokládá se, že v období let 2000 až 2050 se v hospodářsky vyspělých zemích zvýší podíl lidí ve věku 80 a více let třikrát, avšak počet stoletých a starších 15,5 krát. Obdobné odhady uvádí Bartková (2), která upozorňuje na fakt, že se v Jihočeském kraji v jednotlivých okresech bude podíl obyvatel starších 65 let výrazně zvyšovat, nejvíce v okrese Český Krumlov (2,3krát) a České Budějovice (2,1krát), nejméně v okrese Písek (1,86krát). Největší podíl seniorů zaznamenají v roce 2057 okresy Písek (30,2%) a České Budějovice (29,9%), nejmenší podíl naopak Prachatice (27,5%) a Český Krumlov (27,6%). Lze konstatovat, že území vymezené okresy je porovnatelné s územním členěním správních obvodů obcí s rozšířenou působností, což potvrzují také autorky Kozlová a Klufová (39), které konstatují, že použití věkové struktury na úrovni okresu při výpočtech pro jednotlivé správní obvody obce s rozšířenou působností se jeví jako vhodné.

Výsledky práce, které se týkaly odhadovaného počtu seniorů samostatně žijících na území SO ORP České Budějovice (7 452) a na území města České Budějovice (3 434) v roce 2009 lze porovnat s výsledky z projektu, které uvádějí

autoři Francová, Klufová, Kozlová a Novotný (26). Podle jejich odhadů bylo v roce 2008 na území SO ORP České Budějovice 7 137 a na území města České Budějovice 4 685 samostatně žijících seniorů. Údaj, který se vztahuje k SO ORP České Budějovice je v obou letech porovnatelný a koresponduje s demografickými trendy, tzn. došlo k mírnému navýšení počtu samostatně žijících seniorů v roce 2009 oproti roku 2008, a to o 315. Výrazný rozdíl v údajích za město České Budějovice při srovnání výsledků z roku 2008 a 2009 lze vysvětlit tím, že v roce 2008 byly odlišné počty osob umístěných v pobytových zařízeních sociálních služeb pro seniory popřípadě byla k dispozici nekompatibilní statistická data. Výsledky práce dále ukázaly, že v roce 2020 bude na území SO ORP České Budějovice 8 719 samostatně žijících seniorů a na území města České Budějovice bude počet těchto osob 4 018. Pro přesnější analýzu a prognózu uvedených dat by bylo potřebné znát údaje o počtu seniorů, které by byly strukturovány podle výše důchodů a dále údaje z matričních úřadů, na základě kterých by bylo možné určit přesný sociální status seniora, v tomto případě týkající se bydlení. Respektive tato data podle rodných čísel seniorů vzájemně komparovat. Tento fakt v souvislosti s ochranou osobních údajů nebude možný. Česká správa sociálního zabezpečení ani matriční úřady nemohou tato data uvádět detailně. Z tohoto důvodu jsou k dispozici pouze data na krajské úrovni a výše důchodů jsou zprůměrovány. Při úvaze, že minimálně polovina z výše uvedeného počtu samostatně žijících seniorů bude vystavena sociální exkluzi z důvodu nedostatečného příjmu, což je reálné a potvrdily to také výsledky z polořízených rozhovorů se sociálními pracovníky vybraných organizací, tak se v současné době vyskytuje na území SO ORP České Budějovice cca 3700 seniorů a ve městě České Budějovice 1700 seniorů, kteří žijí v chudobě a nejsou schopni pokrýt své životní náklady. Jako autorka se domnívám, že ve skutečnosti je tento počet daleko vyšší. Tuto skutečnost potvrzuje dokument z Haagu, který uvádí, že samostatně žijící jednotlivci mezi staršími jsou nejvíce ohroženi rizikem chudoby. Demografické stárnutí téměř ve všech členských státech Evropské unie bude znamenat, že

v následujících 25 letech vzroste v Evropě sociální vyloučení, nerovnost příjmů a míra chudoby. (64)

Výsledky související se samostatně žijícími seniory, kteří pobírají příspěvek na péči, vykazují také pesimistické hodnoty. Do roku 2020 by počty seniorů pobírajících III. stupeň PnP a IV. stupeň PnP mohly během následujících deseti let vzrůst minimálně o 150 %. Tyto hodnoty jsou „alarmující“, korespondují však s tzv. novým stádiem ve vývoji úmrtnosti, které uvádí Koschin (36). Podle Koschina se úmrtnost v posledních 20 a 30 letech v Evropě velmi výrazně měnila právě ve vyšším věku - zejména u osob nad 75, event. 80 let. Tato změna po dlouhou dobu budila malou pozornost. To proto, že se týkala jen relativně malé (a zdálo se, že nedůležité) skupiny osob. Na přelomu 80. a 90. let 20. století se však ukázalo, že to byl omyl. Rychlé snižování úmrtnosti seniorů znamenalo, že jich stále (relativně) přibývalo, bylo tedy třeba vyplácet více důchodů, rostly nároky na zdravotní a sociální zabezpečení. Z tohoto důvodu je vývoj úmrtnosti od 70. let označován speciálním termínem – nové stadium ve vývoji úmrtnosti (new stage in mortality transition). Demografický vývoj české populace prochází s mírným zpožděním stejnými stádii jako země západní Evropy.

Dalším jevem, který se netýká pouze města České Budějovice, jsou stárnoucí sídliště. Z výsledků práce je patrné, že v Českých Budějovicích se jedná o sídliště na Pražském předměstí – Pražská, Staroměstská a Severní čtvrť a dále o sídliště v katastrálním úřadu 2, která jsou zastoupena sídlišti Šumava a Máj. Výše uvedené závěry potvrzuje i Kubeš a kol. (43) ve svém hodnocení rozmanitosti věkové struktury na území Českých Budějovic a v jejich zázemí. Věkovou strukturu hodnotil indexem stárí. Studium údajů ze Sčítání 1970, 1980, 1991 a 2001 (v případě Českých Budějovic na úrovni urbanistických obvodů) dospěl k následujícím zjištěním: na území Českých Budějovic najdeme nejstarší obyvatelstvo ve vnitřním městě (mimo jádro); v samotném jádru města dnes žije mnohem mladší obyvatelstvo; na českbudějovických sídlištích obyvatelstvo rychle stárne – zejména na sídlištích dříve vystavěných. Podobné procesy

probíhají v panelových sídlištích dalších větších měst Česka, jak uvádí Kučera (44), ale i Polska, Maďarka a Slovenska, jak konstatuje Egedy (23), která byla vystavěna v období socialismu.

Teoretická část práce a výsledky týkající se problematiky osob bez přístřeší se mohly pro účely této diplomové práce jevit jako nesouvisející nicméně byly zařazeny záměrně, a to z důvodu, který uvádí například Matoušek, který konstatuje, že bezdomovectvím jsou nejvíce ohroženi senioři společně s lidmi dlouhodobě nezaměstnanými, hendikepovanými, lidmi adaptovanými na život v institucích, příslušníky etnických minorit a migranty. (47) Podle ETHOS (Evropské typologie bezdomovectví a vyloučení) existují čtyři typologie bezdomovectví: bez střechy, bez bytu (horší varianta), nejisté bydlení, nevhodné bydlení (lepší varianta). Právě senioři s velmi nízkými příjmy se nacházejí ve skupině, která se týká nejistého a nevhodného bydlení. Hradecký (30) upozorňuje na fakt, že v zahraničí existují oproti České republice další dvě kategorie sociálních služeb pro bezdomovce, a to přechodné ubytování, které využívají hlavně senioři a osoby se zdravotním postižením a dlouhodobé bydlení pro bývalé bezdomovce. Na základě prvního odhadu se vyskytuje ve městě České Budějovice 176 osob bez přístřeší. Tento počet koresponduje s orientačními údaji o výskytu potřeby sociálních služeb pro osoby bez přístřeší uvedenými v publikaci Obce, města, regiony a sociální služby. (55). Tyto odborné odhady uvádějí, že počet bezdomovců na 10 000 obyvatel je cca 10, tzn. pro město, které má 100 tisíc obyvatel (srovnatelné s Českými Budějovicemi) je potřebné disponovat 100 lůžky pro bezdomovce, přičemž 50 lůžek by mělo být v noclehárnách. Další odhad počtu osob bez přístřeší v Českých Budějovicích vycházel z údajů, které uvádějí, že v české populaci se nachází 0,34 % osob bez přístřeší. Na území města České Budějovice se může vyskytovat cca 328 osob bez přístřeší. Z této skupiny tvoří muži cca 90 %, což v absolutním vyjádření představuje 295 mužů, a cca 10 % žen, tj. 33 v absolutní hodnotě. Menší podíl žen mezi bezdomovci vysvětlují autoři Hradecký a Hradecká (29) větší orientací tohoto pohlaví na mezilidské vztahy, což je pravděpodobně dáno sociokulturním

„konstruktem ženství“. Ženy mají bohatší sociální síť, většinou jsou schopny vytěžit její zdroje a v krizi se obrátit na někoho, kdo se o ně postará. Muži, kteří jsou méně orientovaní na vztahy, se častěji ocitají osamoceni a „propadnou“ svou záchrannou sociální sítí. Podle věku je pravděpodobně nejpočetněji zastoupena skupina osob ve věku 30–60 let – cca 80 %, mladí lidé do 30 let jsou zastoupeni cca v 15 %, a cca 5 % nad 60 let. Tento odhad potvrzuje také Bazalová (5), která ve svém výzkumu zjistila, že nejvíc bezdomovců bylo ve věkové skupině 50-59 let (34%), naopak nejméně jich bylo ve skupině nad 60 let (6%). Na základě uvedených odhadů se domnívám, že nelze podcenit výskyt osob bez přístřeší ve věku nad 50 let z důvodu, že v souvislosti s výše popsány demografickými trendy se bude počet těchto osob zvyšovat z důvodu nárůstu osob, které přicházejí do důchodového věku, ovšem dostatečnou dobu neplatili sociální pojištění, tedy nemají nárok na výplatu důchodových dávek, jsou jim vypláceny pouze dávky hmotné nouze, a proto velmi těžko dosahují na přijetí do odpovídajícího zařízení - domova pro seniory, přicházejí o bydlení a ocitají se na ulici v neřešitelné situaci.

Autoři Novotný a Francová (55) upozorňují na skutečnost, že by se primárně měla proměnit struktura zejména služeb sociální péče a to zejména posilováním terénních a ambulantních forem vůči formám pobytovým. Pobytové formy péče vykazují dlouhodobě chronickou přetíženost a silný tlak zejména ze seniorské populace. Vzniká tak mnohdy uměle vyvolaný nesoulad mezi poptávkou po určité sociální službě a její nabídkou. Tento tlak je vyvoláván několika hlavními faktory. Neexistencí koncepční bytové politiky na regionální úrovni a prakticky žádnou nabídkou kvalitního a finančně dostupného bydlení pro seniorskou populaci - mnohdy umístění do pobytového zařízení sociálních služeb saturuje neutěšenou aktuální rodinnou situaci. A dále nevhodnou skladbou uživatelů pobytových forem služeb sociální péče, kdy v jistém poměru míra jejich závislosti neodpovídá poskytnuté formě pomoci. Dle předběžných zjištění se v rámci např. klientely domova pro seniory vyskytují uživatelé, kterým nebyl přiznán příspěvek na péči v žádném stupni závislosti na péči.

6 NÁVRH DOMOVA PRO NEMAJETNÉ A PROBLEMATICKÉ SENIORY

Z výše uvedených výsledků a diskutující části práce lze navrhnout zařízení, které by vyhovovalo nemajetným a problematickým seniorům, tzn. seniorům bez příjmu, přístřeší, sociálně nepřízpůsobivým seniorům a seniorům ohroženým sociálním vyloučením, a zároveň by splňovalo legislativní rámec sociálních služeb České republiky. I když je potřebné podotknout, že v České republice naprosto chybí koncepce pro řešení této problematiky.

Vodítkem autorky pro návrh domova pro nemajetné a problematické seniory byl fungující Dům Naděje, který se nachází v Praze - Záběhlicích.

Propojení služeb, které jsou poskytovány v domově pro seniory a azylovém domě se jeví jako vhodné, ale do budoucna nedostačující. V současných legislativních podmínkách lze zařízení, které by vyhovovalo nemajetným a problematickým seniorům zařadit pouze pod sociální službu azylového domu. Cílem zařízení by mělo být, aby každý uživatel využil pobyt v azylovém domě k obnově přirozených vztahů a využívání běžně dostupných služeb a informací popřípadě k žádosti o přijetí do pobytových zařízení služeb sociální péče. Pro správní obvod obce s rozšířenou působností České Budějovice v souvislosti s uvedenými prognózami by kapacita takového azylového domu měla tvořit minimálně 50 lůžek. Cílovou skupinou by byli senioři nad 65 let, kteří by splňovali nárok na starobní důchod a v souvislosti s příspěvkem na péči by se řadili do I. nebo II. skupiny příjemců příspěvku na péči. Kritérium příspěvku na péči je uvedeno z důvodu, že senioři by měli být soběstační.

Zařízení by mělo zajišťovat 24 hodinový provoz a jeho uživatelé by měli přispívat na ubytování a stravu. Příkladem může být částka, kterou hradí uživatelé v Domově naděje, a to 100 Kč na ubytování.

Navrhovaný dům by poskytoval služby, které se týkají ubytování (na dobu, která by byla nutná pro vyřešení sociální situace uživatele), zprostředkování zdravotní péče, stravy, sociálního poradenství, možnosti praní osobního prádla a sociálně aktivizačních služeb.

Materiální a technické podmínky vzhledem k cílové skupině budoucích uživatelů by měly být takové, aby podporovaly proces sociálního začleňování a neprohlubovaly sociální vyloučení osob, kterým budou pobytové služby zajišťovány. Objekt, ve kterém bude služba poskytována musí mít podmínky pro zajištění částečné a celkové hygieny osob. Základním předpokladem při poskytování ubytování je zajištění pitné vody, zajištění tepla a světla v prostorách, kde bude sociální služba osobám zajišťována. Kapacita lůžek v místnosti by měla být zajištěna tak, aby měl uživatel důstojný pohyb a nezbytné soukromí. Počet lůžek v jednotlivých místnostech není omezen, protože současné právní předpisy, upravující oblast sociálních služeb a podmínky jejich registrace, nestanovují maximální počet lůžek v jednotlivých obytných místnostech.

7 ZÁVĚR

V České republice absentuje koncepce pro řešení problematiky týkající se nemajetných a problematických seniorů, tedy seniorů bez příjmu, přístřeší, sociálně nepřizpůsobivých seniorů a seniorů ohrožených sociálním vyloučením.

Diplomová práce si kladla za cíl na základě analýzy dostupných sociodemografických ukazatelů a primárních dat týkající se seniorů s nízkým příjmem, navrhnout adekvátní služby a potenciální poskytovatele služeb ve správním obvodu obce s rozšířenou působností České Budějovice pro tuto skupinu osob. Respektive jejím výsledkem měl být návrh domova pro nemajetné a problematické seniory. Jako autorka se domnívám, že se cíl práce podařilo naplnit, i když mohu konstatovat, že zpracování celého tématu bylo velmi obtížné z důvodu nedostupnosti či absence adekvátních dat o seniorské populaci.

Na základě teoretických východisek, výsledků a diskutující části práce byla navržena sociální služba pro výše uvedenou skupinu osob tak, aby zároveň splňovala legislativní rámec sociálních služeb České republiky.

Diplomová práce bude podkladem pro Magistrát města České Budějovice při řešení problematiky seniorů bez příjmu, přístřeší, sociálně nepřizpůsobivých seniorů a seniorů ohrožených sociálním vyloučením především v kontextu plánování a rozvoje sociálních služeb na území správního obvodu obce s rozšířenou působností České Budějovice.

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- 1) Azylový dům sv. Pavla. *Předmět činnosti* [on-line] [2011-6-18] Dostupné z: <<http://adcb.sweb.cz/cinnost.html>>
- 2) BARTKOVÁ, V. *Věková struktura obyvatelstva Jihočeského kraje a koncepce péče o staré občany*. Diplomová práce. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU v Č. Budějovicích, Katedra geografie, 2009. 114 s.
- 3) BÁRTLOVÁ, S. – HNILICOVÁ, H. *Vybrané metody a techniky výzkumu*. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 2000. ISBN 80-7013-311-2
- 4) BARTOŇOVÁ, D. 2007. *Struktury obyvatelstva. Rodiny a domácnosti. In: Populační vývoj České republiky 2001-2006*. Praha: DemoArt, 2007. 114 s. ISBN 978-80-86561-77-6
- 5) BAZALOVÁ, E. *Informace v sociální sféře pro občany ohrožené sociálním vyloučením*. Bakalářská práce. Vedoucí práce: Kozlová, L. České Budějovice: ZSF JU, 2009
- 6) BEDNÁŘOVÁ, D. a kol. *Vybrané aspekty ze života seniorů*. 1.vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, 2003. 76 s. ISBN 80-7040-641-0
- 7) BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L. *Slabikář sociální práce na ulici*. 1.vyd. Brno: DOPLNĚK, 2003. 99 s. ISBN 80-7239-148-8
- 8) BEDNÁŘOVÁ, Z., PELECH, L. *Sociální práce na ulici*. 1.vyd. Brno: DOPLNĚK. 2000. 102 s. ISBN 80-7239-048-1
- 9) BURIÁNEK, J. *Sociologie*. 2. vydání. Praha: Fortuna, 2003. 128 s. ISBN 80-7168-754-5
- 10) ČANÍKOVÁ, P.: *Slovníček k problematice bezdomovectví* – [online] dostupný z: <http://petra.canik.cz/2008/06/14/slovnicek-k-problematice-bezdomovectvi/>>

- 11) Česká správa sociálního zabezpečení. *Analýza – Změna věkového složení obyvatelstva a postupné stárnutí populace na Jihu Čech* [online]. [cit. 2011-5-13] Dostupné z: <http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/analyza_zmena_vekového_složení_obyvatelstva_a_postupné_stárnutí_populace_na_jihu_čech>
- 12) Česká správa sociálního zabezpečení. *Příručka budoucího důchodce v roce 2008*. 1. vyd. Praha: Euro-Agency s.r.o., 2008. ISBN 978-80-87039-09-0
- 13) Česká správa sociálního zabezpečení. *Statistická ročenka z oblasti důchodového pojištění* [online]. [cit. 2011-3-1] Dostupné z: <<http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/F61217B1-3E97-40AB-A170-2C4637C0D1CA/0/SR2009.pdf>>
- 14) Český statistický úřad. *Krajská reprezentace České Budějovice* [online]. [cit. 2011-3-1] Dostupné z: www.cbudejovice.czso.cz/
- 15) Český statistický úřad. *Projekce obyvatelstva, populační prognóza obyvatelstva ČR až do r. 2050* [online] [cit. 2011-4-4] dostupný z: <[www.czso.cz/csu - sts 12](http://www.czso.cz/csu-sts12)>
- 16) Český statistický úřad. *Údaje o Jihočeském kraji* [online]. [cit. 2011-4-1] Dostupné z: <<http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/home>>
- 17) Demografie. *Pohlaví, věk*. [online]. [cit. 2011-3-6] Dostupné z: <http://www.demografie.info/?cz_pohlavivek> ISSN 1801-2914
- 18) Demografie. *Struktura obyvatelstva*. [online]. [cit. 2011-3-1] Dostupné z: <http://www.demografie.info/?cz_struktura> ISSN 1801-2914
- 19) Demography report 2008 - Meeting social needs in an ageing society, Catalog N: KE-81-08-428-EN-C [online]. [cit. 2011-2-18] Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=502&langId=cs&furtherPubs=ye>>
- 20) DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0139-7
- 21) Domov pro seniory Hvízdal. [on-line] [2011-6-18] Dostupné z: <<http://www.domovproseniory-hvizdal.cz/>>
- 22) Domov pro seniory Máj [on-line] [2011-6-24] Dostupné z: <<http://www.ddmajcb.cz/>>

- 23) EGEDY, T. Aktuelle Sozialstrukturelle Veränderungen in den Ungarischen Großwohnsiedlungen. *Geografický časopis*, 55 (3): 209 – 222
- 24) European Commission. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. *Europe's demographic future : Facts and figures on challenges and opportunities*. 1st ed. Virginia: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. 177 s. ISBN 978-92-79-07043-3
- 25) Evropská unie. *Regionální strategie a demografické stárnutí, Age Proofing Toolkit – Příručka ke strategii pro demografické stárnutí* [online] [cit. 2011-3-1] Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/4276/ageing_toolkit_czech.pdf
- 26) FRANCOVÁ, H., KLUFOVÁ, R., KOZLOVÁ, L., NOVOTNÝ, A. Zmapování a monitoring specifických cílových skupin. *Senior – solitér na území ORP České Budějovice*. České Budějovice: MM České Budějovice, Pansophia, o.s., 2009
- 27) GLOSOVÁ, D. kolektiv. *Bydlení pro seniory*. 1. vyd. Brno: ERA group, 2006. 179 s. ISBN 80-7366-057-1
- 28) HOLMEROVÁ, I. A kol. *Vybrané kapitoly z gerontologie*. 1. vyd. Praha: Česká alzheimerovská společnost, 2003. 88 s. ISBN 80-86541-12-6
- 29) HRADECKÝ, I. – HRADECKÁ, V. *Bezdomovství-extrémní vyloučení*. 1. vyd. Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, 107 s. ISBN 80-902292-0-4
- 30) HRADECKÝ, I. Proč pomáhat lidem bez domova? In *1. českobudějovická konference o bezdomovectví „Jsme jen jeden svět“*. České Budějovice: 21.10.2008
- 31) JABŮRKOVÁ, M. et. al. *Od paragrafů k lidem*. Praha: SKOK, 2007. 76 s. ISBN 978-80-239-9506-0
- 32) Jihočeský kraj. *Sociálně-ekonomický profil Jihočeského kraje, Demografie Jihočeského kraje* [online] KP projekt s.r.o., 2005 [cit. 2011-3-1] Dostupné z: http://partnerstvi.kraj-jihocesky.cz/storage/1205229819_sb_soc-eko-prof_02_demografie-jk.pdf
- 33) Jihočeský kraj. *Demografický vývoj v Jihočeském kraji* [online]. [cit. 2011-3-1] Dostupné z: <http://www.kraj-jihocesky.cz/>

- 34) KALVACH, Z., ONDERKOVÁ, A. *Stáří*. Praha: Galén, 2006. 44 s. ISBN 80-7262-455-5
- 35) Komise evropských společenství. *Zelená kniha „Nová mezigenerační solidarita jako odpověď na demografické změny“* [online]. Brusel: 2005 [cit. 2011-3-1] Dostupné z: <<http://www.demografie.info/user/documents/ZKCSjr.pdf>>
- 36) KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. 2. vyd. Praha: VŠE, 2005, 122 s. ISBN 80-245-0859-1
- 37) KOVAL, Š. *Antropologický rozmer epidemiológie staroby*. 1. vyd. Košice: Pont, 2001. 176 s. ISBN 80-967611-3-7
- 38) KOZLOVÁ, L. *Sociální služby*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2005. 79 s. ISBN 80-7254-662-7
- 39) KOZLOVÁ, L., KLUFOVÁ, R. Využití demografických prognóz při plánování pečovatelské služby. In *Pečovatelská služba v České republice*. Tábor: APSS, 2010. ISBN 978-80-904668-0-7
- 40) KRAJČÍK, Š. *Geriatría*. 1. vyd. Tranava: SAP, 2000. 82 s. ISBN 80-88908-68-X
- 41) KRÁLOVÁ, J., RÁŽOVÁ, E. *Sociální služby a příspěvek na péči 2007*. 1.vyd. Olomouc: ANAG, 2007. 350 s. ISBN 978-80-7263-405-7
- 42) KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 2. vyd. Praha: ASPI, 2002. 376 str. ISBN 80-86395-33-2
- 43) KUBEŠ, J. a kol. *Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace I*. 1. vyd. Banská Bystrica: Ústav vedy a výskumu Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2009. ISBN 978-80-8083-733-4
- 44) KUČERA, M. *Pražská sídliště*. Demografie 44 (4): 268 – 270
- 45) MALMBERG, B. at al. *Global Population Ageing and Migration in Europe*. 1nd ed. Stockholm: Taylor & Francis Group, 2006. 256 s. ISBN 978-0-415-55123-6
- 46) MATOUŠEK, O. a kol. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 287 s. ISBN 80-7178-549-0

- 47) MATOUŠEK, O a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 351 s. ISBN 80-7367-002-X

- 48) MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7367-310-9

- 49) Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Registr poskytovatelů sociálních služeb* [on-line] [2011-5-28] Dostupné z: <http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?pg=4&sd=azylov%C3%A9+domy&zak=Jiho%C4%8Desk%C3%BD&zaok=&SUBSESSION_ID=1311409724161_3#results>

- 50) Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky. *Společné zhodnocení politiky zaměstnanosti: Priority České Republiky*. 1.vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 2000. 72 s. ISBN: 80-85529-78-5 / Joint Assessment of the Employment Policy, Priorities of the Czech Republic, Praha 2000, MPSV ČR, ISBN 80-85529-78-5

- 51) Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Právní předpisy pro sociální služby* [online]. Praha: 2006. [cit. 2008-03-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7334> >

- 52) NADĚJE o.s. [online]. [cit. 2011-5-15] Dostupné z: <<http://www.nadeje.cz/index.php?q/>>

- 53) Národní program přípravy na stárnutí na období let 2003-2007 [online]. [cit. 2011-4-10] Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/1058>> a <<http://www.mpsv.cz/cs/5045#as>>

- 54) Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5045>

- 55) NOVOTNÝ, A., FRANCOVÁ, H. The Possibilities of Elimination of Some Risks Arising From the Social Investigation Process. In *Educational and Didactic Communication*. Bratislava: Didaktik, 2009

- 56) Obce, města, regiony a sociální služby. 1. vyd. Praha: SOCIOKLUB, 272 s. 1997. ISBN 80-902260-1-9

- 57) OPATRŇ, M., MOTLOVÁ, L. *Senioři*. In. MARTÍNEK, M. a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 1. vyd. Praha: Jakob, 2008. 175 s. ISBN 978-80-904137-2-6

- 58) *Postavení a diskriminace seniorů v České republice*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2006. 1. vydání. 140 s. ISBN 80-86878-52-X
- 59) Právní předpisy pro sociální služby. [on-line] [2011-2-4] Dostupné z: <<http://www.mpsv.cz/cs/7334>>
- 60) PRŮDKOVÁ, NOVOTNÝ, *Bezdomovectví*. 1. vyd. Praha: TRITON, 2008. 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0
- 61) PRŮŠA, L. *Ekonomie sociálních služeb*. Praha: 2003, ASPI. 151 s. ISBN 80-86395-69-3
- 62) PRŮŠA, L. *Sociální služby srovnání ČR a EU*. Centrum sociálních služeb Praha, 2008.
- 63) Rostock centrum für Demografischen Wandel [online] [cit. 2011-3-17] www.zdwa.de/
- 64) SEKOT, A. *Sociologické texty*. 1. vyd. Brno: IMS, Fakulta Tomáše Bati, 2004, 79 s.
- 65) Social and Cultural Planning Office of the Netherlands, *Unequal Welfare States. Distributive consequences of population ageing in six European countries*, The Hague, 2004. [online]. [cit. 2011-3-1] Dostupné z: <<http://www.scp.nl/english/publications/books/903770185x.shtml>>
- 66) *Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb Jihočeského kraje 2008 – 2010*. 1.vyd. VŠE: České Budějovice, 2007. 138 s. ISBN 978 -80-86708-48-5
- 67) STUHLÍK, J. *Drobní podnikatelé musí na slušný důchod zapomenout. Platí nízké pojistné*. [online] [cit. 2010-06-15]. ISSN 1213-2217. Dostupné z: <http://www.penize.cz/zivnosti>
- 68) SVOBODOVÁ, K. Fórum sociální politiky, *Senioři v domácí péči – zdravotní a sociální charakteristiky č. 5/2009*. VÚPSV
- 69) SÝKOROVÁ, D. *Autonomie ve stáří: Kapitoly z gerontosociologie*. 1.vyd. Praha: Slon, 2007, 285s. ISBN 978-80-86426-62-5
- 70) ŠTILEC, M. *Pohybové-relaxační programy pro starší občany*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 92 s. ISBN 80-246-0788-3
- 71) The UK Coalition on Older Homelessness [online]. [cit. 2011-3-1] Dostupné z: <www.olderhomelessness.org.uk>

- 72) TOMEŠ, I. *Úvod do teorie a metodologie sociální politiky*. 1. vyd. Portál: Praha, 2010. 439 s. ISBN 978-80-7367-680-3
- 73) VENGLÁŘOVÁ, M. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. 1.vyd. Grada: Praha, 2007. 96 s. ISBN 978-80-247-2170-5
- 74) Vyhláška č. 505/2006 Sb., prováděcí vyhláška k zákonu č. 108/2006 Sb., v platné právní úpravě.
- 75) WILSON, D. We will need to take you in: the experience of homelessness in old age in: *Bezdomovství: Přehled výsledků z Velké Británie*. 1. vyd. Institut zdravotní politiky a ekonomiky: Kostelec nad Černými lesy, 2004 96 s. ISBN 80-86625-15-X
- 76) Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění
- 77) Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- 78) ZAVÁZALOVÁ, H. a kol. *Vybrané kapitoly ze sociální gerontologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. 97 s. ISBN 80-246-0326-8

9 KLÍČOVÁ SLOVA

- Důchod
- Chudoba
- Bezdomovectví
- Senior ohrožený sociálním vyloučením
- Sociální služby
- Azylový dům
- Domov pro seniory

10   PŘÍLOHY

Příloha 10.1: Prostorová distribuce seniorů 65+ let s PnP – k. ú. České Budějovice. (2009)

kú	muži					ženy				
	I.	II.	III.	IV.	celkem	I.	II.	III.	IV.	celkem
1	0			0	0		0	0	0	0
2	57	3	9	2	229	09	5	5	0	279
3	03	1	8	0	279	40	08	1	5	333
4	4				15		2	1	1	6
5	6	3	1	0	81	3	9	1	5	94
6	9	2	0	6	73	7	0	4	1	112
7	3	4	5	3	96	8	4	3	2	145

Zdroj: vlastní výpočet